

Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları*

Educational Needs of Families in Turkey

Yrd. Doç Dr. Bekir S. GÜR**

Arş. Gör. Dr. Türker KURT***

Öz

Ailelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi bu araştırmanın temel amacıdır. Bu amaca yönelik olarak ailelerin hangi konularda kendilerini yeterli veya yetersiz gördükleri, hangi konularda eğitime katılmaya istekli hangi konularda isteksiz oldukları, bilgi edinme kaynakları olarak neleri kullandıkları, eğitimleri hangi yöntemlerle almak istedikleri, eğitime katılmalarını engelleyen faktörlerin belirlenmesi ve ayrıca bunların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi gibi değişkenlere göre karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: eğitim, aile, hayat boyu öğrenme

Abstract

Main purpose of this research is the determination of educational needs of the families. To this end, the topics in which families find themselves competent or incompetent, the topics in which they are eager or reluctant to take part in the training, the sources they use to obtain information, the methods via which they want to receive training and the factors preventing them from participating in the training were determined, and they were compared according to the variables such as gender, age and income level.

Keywords: education, family, lifelong learning

* Bu araştırma T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne 2009 yılında yapılan Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları Araştırması'ndan üretilmiştir.

** Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi

*** Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri

1. GİRİŞ

İnsan soyu ve insanlık kültürü, evlilik sözleşmesi ile başlayan ve insanlık tarihi boyunca bütün toplumlar tarafından vazgeçilmez olarak kabul edilen ve ortak değer olarak benimsenen aile kurumu içinde sürdürüle gelmiştir. İnsan soyunun üremesini sağlaması, toplum kültürünün yeni nesillere aktarıldığı ve toplumsallaşmanın öğrenildiği bir eğitim işlevi görmesi, üyelerinin ihtiyaç duyduğu psikolojik ve manevi doyumun sosyal açıdan güvenlik içerisinde en üst düzeyde ve karşılıksız olarak sağlanması gibi önemli işlevleri olan aile toplumların temelini oluşturan bir birim olarak kabul edilmektedir. Aile olgusu, tarihsel ve toplumsal dönemsellikler içinde farklı anlamlar taşısa da içinde neredeyse evrensel sayılabilecek bazı gelişimsel olayların yaşandığı sosyal bir birimi ifade eder.

Ailede çocuk, anne ve babanın biyolojik varlıklarının bir bileşkesi olarak doğar; onların besleme ve korumaları ile toplumun bir üyesi durumuna gelir. Bu işin bir yüzüdür ve daha çok dışarıdan görülen kısmıdır. Aile, kolaylıkla kavranabilen küçük bir toplum olarak, büyüyen çocuk için çevre ve topluma doğru uzanan bir köprü görevini yapar ve bu nedenle de, özellikle önemli bir sosyal deneme alanıdır.

Toplumsal yaşamın ana unsurlarından olan aile, anne, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalığından meydana gelmiş, ekonomik ve sosyal bir kurumdur. Aile toplumsal kurumlar içinde yaşamsal niteliği gereği birinci sırayı almaktadır. Çünkü ailenin görevlerinden biri insan türünü üretmek ve devam ettirmektir. Ailenin toplumsal bir kurum olmasının bir başka nedeni de çocuğun toplumsallaşmasında oynadığı roldür Böylece aile, çocuğun dünyaya getirilmesinde, yetiştirilmesinde, korunmasında ve topluma kabul edilmesinde çok büyük bir görev üstlenmektedir.

Aile biyolojik, sosyolojik ve psikolojik yapısı dolayısıyla birey ve toplumun ihtiyaçları olan cinsel ilişki, üreme, korunma ve barınma, sevme ve sevilme, sevgiyi

paylaşma, bağımlı ve bağımsız olma, ait olma, statü edinme, güven, kendini gerçekleştirme, çocukların bakımı ve eğitimi, toplumsal töre ve ideallerin, kazanılan mal ve bilgilerin yeni nesillere aktarımı gibi pek çok görevi yerine getirmektedir. Ailenin temel işlevleri toplum tarafından düzenlenir. Bu görevler beş balık etrafında toplanabilir:

1. Ailenin varlığını koruyan, neslin devamını sağlayan biyolojik görev.
2. Aile üyelerinin her türlü maddi gereksinimlerine cevap veren ekonomik görev
3. Aile üyelerini her türlü maddi ve manevi zararlara karşı koruyan koruyuculuk görevi
4. Ailedeki duygusal dengenin geliştirilmesine olanak veren psikolojik görev
5. Aile üyelerinin yetiştirilmesi ve sosyalleştirilmesini sağlayan eğitim görevi

Anne, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalığından meydana gelmiş, ekonomik ve sosyal bir kurum olan aile, yerine getirdiği fonksiyonlar açısından toplumsal yaşamın merkezindedir. Ancak, toplumsal hayatta yaşanan değişimlere bağlı olarak daha önce, mutlu, ahenkli ve dengeli yaşamın merkezi olarak değerlendirilen aile, bu görünümünden gittikçe uzaklaşmaktadır. Toplumda boşanma oranlarının yükselmesi, tek ebeveynli ailelerin artması, nikâhsız birlikteliklerin çoğalması, evlilik dışı doğan çocukların sayısının artması, madde bağımlılığının yaygınlaşması, evlilik ve çocuk sahibi olmanın reddedilmesi veya mümkün olduğunca geciktirilmesi, toplumsal sistemin önemli bir ögesi olan aileyi işlevlerini yerine getirme noktasında sıkıntıya sokmaktadır.

Ailenin toplum içerisindeki temel işlevlerini yerine getirmesi açısından yaşanan çok çeşitli sıkıntılara rağmen temelde değişmeyen tek şey, ailenin çocuğun hayatının merkezinde olduğu ve olumlu ya da olumsuz çocuğun hayatına yön verdiği gerçeğidir. Dünyaya gelen çocuk, içinde yaşayacağı toplum ve kültüre ait bilgileri ilk ve en

somut şekliyle aile içinde almakta, sosyal çevre ve diğer insanlarla temasın başlangıcını burada gerçekleştirmektedir. Ayrıca aile kurumunun birey üzerindeki etkisinin denli kalıcı ve biçimlendirici olduğu da düşünülürse, aile kavramının önemi daha da belirginleşmektedir. Bireyin doğal çevresi olan ailesi onun yetişmesinde en büyük güce ve işleve sahiptir. Bireyin yaşamında hiçbir şey, toplumun en küçük birimi olan ailenin yerini dolduramaz. Anne ve babalar çocuklarının eğitim ve gelişim sürecinin doğal üyeleridir. İnsanın yaşam boyu seçme özgürlüğüne sahip olamadığı tek ve en önemli şey ailesidir. Bireyin kendi ailesini seçme hakkına sahip olmamasına karşılık, çocukların toplumsal ve ruhsal açıdan sağlıklı bireyler olarak yetişebilmeleri için uygun ortamların kurulması ve sürdürülmesi, ailenin bilgili ve bilinçli davranmasına bağlıdır. Bu nedenle çocukların doğal eğitmenleri olarak anne ve babaların bilinçli ve sistemli bir şekilde eğitim sürecine katılmaları gerekmektedir.

Bu kapsamda ele alınan aile eğitimi, günümüzde çocuk yetiştirme anlayışının ve aile ilişkilerini iletirmek için gereken iletişim becerilerini kazanmanın bir yolu olarak görülmektedir. Ana-babaların, günlük deneyimleri yoluyla edindikleri davranış çeşitleri dışında “analık ve babalık” rollerini güvenle gerçekleştirmelerini sağlayacak eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik olarak, özellikle son yıllarda “Aile Okulu”, “Aile Eğitimi” ve “Ana-Baba Okulu” diye adlandırılan ebeveynlerin eğitilmesine yönelik programlar hazırlanmakta ve yürütülmektedir. Aile eğitimi başlığı altında yürütülen eğitimlerin temel amacı, ebeveynlerin kendilerine güvenlerini kazandırmak, çocuklarının gelişiminde gereksinim duydukları bilgi ve becerilerini arttırmak ve özellikle babayı da etkin olarak eğitim programının içine katmaktır. Ayrıca, anne-babaları, anne-babalığın değişik yönleriyle ilgili bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve beceri sahibi yapmak, onları hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek de aile eğitim programlarının amaçlarındandır.

Günümüzde aile eğitim programlarının gerekliliği ar-

tık tartışılmamakta; farklı aile eğitim programları geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Aile eğitimi adı altında farklı içerik ve konularda yürütülen bu programların ortak noktası genellikle katılımcılara anne-babalık hakkında farklı konularda bilgi ve farkındalık kazandırmak amacıyla düzenlenmiş programlar olmalarıdır. Bunun yanında, temel amaçları aynı olmasına karşın, uygulamada farklı yöntemlerin kullanıldığı aile eğitim programları bulunmaktadır. Bunlar, evde aile eğitimi, okul öncesi kurumlarda çocuk eğitimi ile kaynaştırılmış aile eğitimi, kurumlarda aile eğitimi, bütünleştirilmiş çocuk gelişimi merkezleri ve basın yayın aracılığı ile yapılan aile eğitimi şeklinde sıralanabilir.

Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde ailelerin eğitsel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak çeşitli programlar geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu programlardan bazıları şunlardır: Ana-Baba Okulu (Türkiye), Sıfır-Dört Yaş Anne Çocuk Eğitimi Programı (Türkiye), Anne Çocuk Eğitim Projesi (AÇEP) (Türkiye), Aileden Aileye Programı (Amerika Birleşik Devletleri), Erken Çocukluk Dönemi Gelişim Programı (İrlanda), Portage Projesi (Peru), Ev Temelli Proje (Kore), HIPPY (İsrail), Head Start (Amerika Birleşik Devletleri), High/Scope (Amerika Birleşik Devletleri).

Aile eğitimi, ailenin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik olarak aile bireylerini ve aile yaşantısını desteklemeye yönelik eğitimsel çabalardır. Diğer bir ifadeyle aile eğitimi, ailelerin yaşam kalitesinin artırılması amacıyla aile bireylerinin gerekli bilgi ve becerileri kazanacakları eğitim ve diğer uygulama olanaklarının sunulmasıdır.

Aile eğitiminde önemli bir amaç ailede sorunların ortaya çıkmasını önlemektir. Ailelere, aile yaşamında sorun çıkmasına neden olabilecek temel konularda eğitim verilerek, aileler bu tür sorunlarla karşılaştıklarında onların üstesinden gelmelerine katkı sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olmaları sağlanabilir. Böylelikle ailede sorunların ortaya çıkması büyük ölçüde engellenebilir,

sorunların büyümeden çözümlenebileceği bir farkındalık düzeyi oluşturulabilir.

Ailelerin eğitim ihtiyaçları ile ilgili literatür incelendiğinde ülkemizde çok az sayıda bilimsel araştırmanın (Bergman, 1990; Canpolat, 2001; Güzel, 2006 Aktaş, 1997) yapıldığı görülmektedir. Çeşitli alanlarda ailelerin eğitim ihtiyaçlarının analizinin yapıldığı bu çalışmalar mikro düzeyde, genel tarama modelinin kullanıldığı çalışmalar olup daha çok okul öncesi ve ilköğretim okullarında çocukları okuyan ailelerin eğitimsel ihtiyaçlarının analizine yönelik yapılmıştır. Bu eksikliğin fark edilmesi dolayısıyla, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından organize edilen V. Aile Şurası'nda aile eğitimi konusunda mevcut durum ele alınmış ve "bu alanda derinlemesine ihtiyaç analizi" çalışmalarının yapılmadığı vurgulanmıştır (ASAGEM, 2008b: 41).

İhtiyaç kavramı kısaca, "var olan durum ile istenen durum arasındaki boşluk olarak tanımlanabilir (Şimşek, 2009: 90). Günümüz uygar toplumu, bütün insanlık için ortak olan temel ihtiyaçlar kadar, çoğu zaman daha fazla bu ihtiyaçların karşılanma yolları üzerinde durmaktadır. İnsanoğlunun ortak, temel ihtiyaçlarının farklı kültürlerde farklı biçimlerde karşılanması eğitim amaçlarına ve süreçlerine bağlanabilir (Varış, 1994: 137). İhtiyaç tespiti, program geliştirme çalışmalarını önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Programın hazırlanması için bir program ihtiyacının ortaya çıkması ve bu ihtiyacın en iyi bir biçimde karşılanması için de gerçek ihtiyacın ne olduğunun tespiti lazımdır. Bu amaçla yapılması tasarlanan ihtiyaç tespit çalışmalarında Toplumun, Bireyin ve konu alanı ile ilgili ihtiyaçların tespiti önemli görülmektedir. Bu amaçla ihtiyaç tespit araştırmasında şu sorulara cevap aranmalıdır:

1. Toplumun beklenti ve ihtiyaçları nelerdir?
2. Bireyin ihtiyaçları nelerdir?
3. Konu alanı ile ilgili ihtiyaçlar nelerdir?

Eğitim ihtiyaçlarının tespitinde ya da öncelikli olan-

ların ayırt edilmesinde bazı yöntemler kullanılır. Bunlar çok çeşitli olmakla birlikte, en yaygın kullanılanlar, belge tarama, anket uygulaması, gözlem, tartışma ve hayati olay çözümlenmesi olarak sıralanabilir. Bu yöntemlerden her birinin kendisine özgü üstünlük ve sınırlıkları olduğu için bir kaçını birden kullanılmalıdır.

Aile eğitimi, ailenin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik olarak aile bireylerini ve aile yaşantısını desteklemeye yönelik eğitimsel çabalaradır. Diğer bir ifadeyle aile eğitimi, ailelerin yaşam kalitesinin artırılması amacıyla aile bireylerinin gerekli bilgi ve becerileri kazanacakları eğitim ve diğer uygulama olanaklarının sunulmasıdır.

Aile eğitiminde diğer önemli bir temel amaç ailede sorunların ortaya çıkmasını önlemektir. Ailelere, aile yaşamında sorun çıkmasına neden olabilecek temel konularda eğitim verilerek, aileler bu tür sorunlarla karşılaştıklarında onların üstesinden gelmelerine katkı sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olmaları sağlanabilir. Böylelikle ailede sorunların ortaya çıkmaması büyük ölçüde engellenebilir, sorunların büyümeden çözümlenebileceği bir farkındalık düzeyi oluşturulabilir.

Dünyada ailelere yönelik yapılan çalışmalarda aile eğitimlerinin odaklandığı konular aşağıdaki başlıklar altında toplandığı görülmektedir.

1. Toplumsal Bağlamda Aile ve Birey: Ailenin diğer kurumlarla olan ilişkileri.
2. Ailenin İçsel Dinamikleri: Ailenin güçlü ve zayıf yönlerini ve aile bireylerinin birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduklarını anlamak.
3. Bireyin Yaşam Boyu Gelişimi: Aile bireylerinin yaşam boyu gelişimsel değişimlerini anlamak.
4. Cinsellik: Fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yaşam boyu cinsel gelişimi anlamak.
5. Kişilerarası İlişkiler: Kişilerarası ilişkilerin gelişimini ve sürdürülebilmesini anlamak.

6. Ebeveyn Eğitimi: Ailenin her yaşta çocuğu üzerindeki etkilerini ve onlara nasıl eğitim ve rehberlik sağlayabileceğini anlamak.

7. Aile Hukuku ve Kamu Düzeni: Ailenin yasal tanımını ve aile statüsü üzerinde etkili kanunları kavramak.

8. Aile Kaynaklarının Yönetimi: Zaman, Para ve Maddi Varlıklar, Arkadaşlar ve Komşular, Mekan konularında kaynakların dağılımı ve gelişimiyle ilgili olarak ailenin kararlarını anlamak.

Toplumu oluşturan bireyler, sosyalleşme sürecine, bir aile içinde başlarlar ve kişiliklerinin ve bireysel özelliklerinin önemli bir bölümünü burada kazanırlar. Bu nedenle, ailede çocuk eğitimi ile ilgili olarak ebeveynlerin tutum ve davranışları ile bilinç düzeyleri, bir toplumun özelliklerini belirleyecek derecede önemli bir konu niteliğindedir. Öte yandan, aile içinde bireylerin birbirleriyle ilişkilerinin sağlıklı olması, bir toplumun sağlıklı olmasını etkileyecek en önemli unsurlardan birisidir. Sağlıklı bir toplumu, ancak sağlıklı ailelerle birlikte düşünebiliriz.

Yurt dışında ve Türkiye’de yapılan araştırma sonuçları göz önüne alınarak ailelerin eğitim ihtiyaçlarının ortaya çıkarmaya yönelik temel konu başlıkları belirlenmiştir. Bu konular aşağıda sıralanmıştır:

- Ailede iletişim
- Aile sağlığı
- Aile hukuku
- Aile ekonomisi
- Ailede medya kullanımı
- Ailede eğitim

Belirlenen bu eğitim konularında ailelerin bilgi ve bilinç düzeylerinin araştırılması toplum ilişkilerinin iyileştirilmesine dönük uygulamalar ve eğitim çalışmaları açısından önem taşımaktadır. Ailelere dönük politikaların geliştirilmesinde, ailelere götürülecek çeşitli hizmet

uygulamaları ve eğitim programlarının geliştirilebilmesi için, ailelerin bu yönlerin daha yakından tanınmasını sağlayacak verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Araştırmanın Amacı

Ailelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi bu araştırmanın temel amacıdır. Bu amaca yönelik olarak ailelerin hangi konularda kendilerini yeterli veya yetersiz gördükleri, hangi konularda eğitime katılmaya istekli hangi konularda isteksiz oldukları, bilgi edinme kaynakları olarak neleri kullandıkları, eğitimleri hangi yöntemlerle almak istedikleri, eğitime katılmalarını engelleyen faktörlerin belirlenmesi ve ayrıca bunların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi gibi değişkenlere göre karşılaştırılması yapılmıştır.

3. YÖNTEM

Araştırma nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı zenginleştirilmiş veya karmaşık desen olarak adlandırılan araştırma modelinin kullanıldığı betimsel bir çalışmadır. Nicel veri toplama aracı olarak 76 soruluk bir anket kullanılmıştır. Nitel veri toplama araçları olarak ailelere, evlilik hazırlığında olan bireyler, uzmanlara yönelik olarak üç ayrı derinlemesine görüşme formu ve odak grup görüşmesi formu kullanılmıştır.

Çalışmanın örneklemini TÜİK tarafından belirlenmiştir. TÜİK’ten Türkiye genelinde adrese dayalı nüfus kayıt sistemi veri tabanından, çok aşamalı tabakalı, sistematik, küme örnekleme yöntemiyle 7000 hane adresi ve ayrıca yedek olarak bunun % 10’una tekabül eden 700 hane araştırma örneklemdir. Araştırmanın nitel verilerinin toplanması için 12 bölgeden (Adana, Ankara, Bursa, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Konya, Malatya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon) 10’ar kişi (toplam 120 kişi) ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca her bölgeden 10-12 kişinin katılımıyla odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Araştırma verilerinin analizinde SPSS 16.00 programı kullanılmıştır. Aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin

değerlendirilmesinde sıklık ve yüzde değerleri dikkate alınmıştır. Bağımsız değişkenlere göre aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla Ki Kare değerleri hesaplanmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu anlamda çeşitli tema ve kodlar belirlenmiş ve bunların sıklıkları belirlenerek yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde ailelerin eğitim ihtiyaçlarına ilişkin olarak belirlenen (1) aile ekonomisi, (2) aile hukuku, (3) aile sağlığı, (4) ailede eğitim, (5) ailede iletişim ve (6) ailede medya kullanımı konularında ailelerin yeterlik düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerini ortaya koymaya yönelik olarak yapılan nicel ve nitel analizler sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Her bir konuya ilişkin bulgular verilirken öncelikle araştırmanın nicel kısmında yapılan Ki Kare analizi sonuçları, daha sonra araştırmanın nitel kısmında yapılan içerik analizi sonuçları verilmiştir.

Aile Ekonomisi

Aile ekonomisine ilişkin olarak ailelerin yeterlik düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla aile ekonomisinde en önemli konular olduğuna karar verilen altı başlık belirlenmiştir. Bu konular aşağıda sıralanmıştır:

1. Bilinçli alışveriş
2. Aile bütçesinin yönetimi (gelir, gider, harcamalar arasında denge kurulması)
3. Gelirlerin tasarrufu ve yatırım
4. Bilinçli borçlanma (kredi kartı, konut kredisi, tüketici kredisi)
5. Sigortalı yaşam (hayat, yangın, doğal afet, konut, kasko)

6. Enerji tasarrufu

Ailelerin yukarıdaki konulara ilişkin olarak eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla öncelikle kendilerini yeterli görme düzeyleri ve daha sonra eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyleri sorulmuştur.

Araştırma bulguları genel olarak, aile ekonomisine ilişkin konularda aile bireylerinin kendilerini yeterli gördüklerini ve eğitime katılma konusunda düşük düzeyde istekli olduklarını ortaya koymaktadır. Ailelerin eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyleri sigortalı yaşam, gelirlerin tasarrufu ve yatırım konularında diğer konulara göre daha yüksektir. Ailelerin diğer konulara göre daha isteksiz oldukları konular ise bilinçli alışveriş ve aile bütçesinin yönetimidir. Ailelerin kendilerini yetersiz hissettikleri konularda eğitime katılma isteklerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aile bireylerinin eğitime katılma konusunda yeterlilik düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, gelir düzeyi, meslek, medeni durum, evlilik süresi, aile tipi, aile yaşam dönemi, çocuk sayısı, daha önce ailelere yönelik bir eğitime katılmış olup olmama, yerleşim birimi (Büyükşehir, İl, İlçe, Belde/Kasaba, Köy), yerleşim yeri (kır, kent) ve bölge değişkenlerine göre karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Bu amaçla yapılan Ki Kare analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur:

Cinsiyet. Ekonomi boyutuna ilişkin olarak kadın ve erkek katılımcıların görüşleri kendini yeterli görme düzeyi açısından anlamlı düzeyde farklılaşmaktayken, eğitime katılmaya isteklilik açısından farklılaşmamaktadır. Erkek katılımların ekonomi konularına ilişkin olarak kendilerini yeterli görme düzeyi kadın katılımcılardan daha yüksektir. Bu sonuca dayalı olarak, aile ekonomisi konularında kadınların eğitim ihtiyacının daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Yaş. Aile bireylerin ekonomiye ilişkin tüm konularda kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime katılmaya

isteklilik düzeyleri yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır. Alt yaş gruplarındaki aile bireylerinin eğitime katılma konusundaki isteklilik düzeyleri daha ileri yaş gruplarındaki katılımcılardan yüksektir. Bu bulgu, ekonomiye ilişkin konularda düzenlenecek eğitimlere katılmaya alt yaş gruplarındaki aile bireylerinin daha istekli olduklarını göstermektedir. Bu nedenle geliştirilecek eğitim programlarının daha çok alt yaş gruplarındaki aile bireylerinin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olması gerektiği söylenebilir. Diğer yandan üst yaş gruplarındaki aile bireylerinin eğitime katılmalarının sağlanması için onların teşvik edilmeleri gereklidir.

Öğrenim düzeyi. Öğrenim düzeyine ilişkin sonuçlar ailelere verilecek eğitim programlarının nasıl oluşturulması gerektiği ile ilgili önemli ipuçları sunmaktadır. Aile ekonomisine ilişkin tüm konularda kendini en yetersiz hissedenler okuryazar olmayanlardır. Bu grup aynı zamanda eğitime katılma konusunda en isteksiz gruptur. Buna karşılık ekonomi konularında kendilerin en yeterli gören grup olan lisansüstü eğitime sahip olanlar, aynı zamanda düzenlenecek eğitimlere katılmaya isteklilik düzeyi en yüksek olanlardır. Özellikle öğrenim görmemiş kişilerin eğitim alma konusunda nasıl isteklendirilebilecekleri ve eğitime katılmalarının nasıl sağlanacağı çok önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelir düzeyi. Ekonomi boyutuna ilişkin ailelerin yeterlik algısı gelir düzeylerine göre farklılaşmaktayken, eğitime isteklilik düzeyi farklılaşmamaktadır. Gelir düzeyi daha yüksek aile fertleri ekonomi konularında kendilerini daha yeterli görürken, alt gelir gruplarındaki aile fertleri ise kendilerini daha yetersiz görmektedir.

Meslek. Farklı meslek gruplarına göre katılımcıların ekonomiye ilişkin konularda kendilerini yeterli görme düzeyleri tüm boyutlarda anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre çiftçiler ve işsizler ekonomi konusunda kendilerini memurlar, işçiler, serbest meslek, ev hanımları ve diğer meslekleri yapanlara göre daha yetersiz hissetmektedirler. Memurlar kendilerin en yeterli hisseden meslek grubudur.

Katılımcıların ekonomi konularında düzenlenecek bir eğitime katılma konusundaki isteklilikleri de mesleğe göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Çiftçiler ve işsizlerin düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda isteklilik düzeyleri diğer gruplardan daha yüksek iken serbest melek yapanlar ve diğer meslekleri yapanlar en isteksiz gruplardır. Ekonomi konularında kendilerini en yetersiz hisseden gruplar olan çiftçiler ve işsizler, eğitime katılma konusunda en istekli olan gruplardır.

Medeni durum. Ekonomi boyutundaki konulara ilişkin olarak medeni duruma göre katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri ve düzenlenecek eğitimlere isteklilikleri farklılaşmaktadır. Ekonomi konularında eğitime katılma konusunda en istekli olanlar bekârlar ve sözlü-nişanlı bireylerdir. Eğitime katılma konusunda en isteksiz olanlar ise eşi vefat etmiş olanlardır.

Evlilik süresi. Katılımcıların ekonomi konularına ilişkin olarak kendilerini yeterli hissetme düzeyi evlilik süresi ile doğru orantılı olarak artış gösterirken, eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyi evlilik süresi ile ters orantılıdır. Evlilik süresi arttıkça eğitime katılma konusundaki isteklilik düzeyleri azalmaktadır. Eğitime katılma konusunda en istekli olan grup evlilik süresi bir yıldan az olanlardır. En isteksiz olan grup ise 16 yıl ve üzeri evlilik süresinde olanlardır.

Aile tipi. Aile ekonomisine ilişkin tüm konularda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri aile tipine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre çekirdek aile ve parçalanmış aile fertleri eğitime katılma konusunda en istekli kişiler iken bunları geniş aile fertleri takip etmektedir.

Aile yaşam dönemleri. Araştırmaya katılan aile fertlerinin aile ekonomisi konularında kendini yeterli olarak algılama düzeyleri ve eğitime katılma konusunda isteklilikleri aile yaşam dönemlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre “evlilik öncesi”, “yeni evli”, “küçük çocuklu evlilik” ve “farklı gelişim düzeylerinde

çocuklu evlilik” yaşam dönemlerindeki aile fertleri ekonomi konularında eğitime katılmaya en istekli olanlardır. “Yetişkin çocuklu” ve “çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı evlilik” yaşam dönemlerindeki aile fertleri ise tüm boyutlarda eğitime katılma konusunda en isteksiz olan aile fertleridir.

Ailenin çocuk sayısı. Ailelerin kendilerini ekonomi konularına ilişkin olarak yeterli görme düzeylerinin ve eğitime katılmaya istekliliklerinin ailedeki toplam çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Eğitime katılmaya isteklilik düzeyi en yüksek olan grup tek çocuklular iken en isteksiz olanlar üç çocuklu ailelerdir. Dört ve üzeri çocuklu ailelerde eğitime katılma konusunda isteklidirler. Ekonomi konularına ilişkin olarak kendilerini yetersiz görme düzeyi en düşük grup olan dört ve üzeri çocuklu ailelerin eğitime katılma konusunda istekli olması oldukça tutarlı bir sonuçtur.

Aile eğitimi konusunda herhangi bir kurs veya benzeri bir etkinliğe katılma durumu. Aile bireylerinin aile ekonomisi konularında kendilerini yeterli görme düzeyleri ve düzenlenecek bir eğitime katılma isteği, aile eğitimi konusunda herhangi bir kurs veya benzeri bir etkinliğe katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Daha önce aileye yönelik eğitime katılmış olan kişilerin ekonomi konusunda düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda daha istekli oldukları görülmektedir.

Ailenin ikamet ettiği yerleşim birimi (Büyükşehir, İl, İlçe, Belde/Kasaba, Köy). Aile ekonomisine ilişkin tüm konularda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin ailenin ikamet ettiği yerleşim birimine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Buna göre büyükşehirlerden köylere doğru gidildikçe ailelerin kendilerini yeterli görme düzeylerinde azalma olmaktadır. Eğitime katılmaya en istekli olanlar ise köylerde ve il merkezlerinde ikamet eden aile bireyleridir. Büyükşehir, ilçe ve belde/ kasabalarda yaşayan kişiler ise aile ekonomisine ilişkin konularda eğitime katılmaya diğer gruplara göre daha isteksizdirler.

Ailenin ikamet ettiği yerleşim birimine (kır, kent). Aile ekonomisine ilişkin tüm boyutlarda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilikleri ailenin ikamet ettiği yerleşim birimine (kır, kent) göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Kır grubuna giren yerleşim birimlerinde yaşayan aile bireyleri kent grubuna giren yerleşim birimlerinde yaşayan aile bireylerine göre aile ekonomisine ilişkin konularda eğitime katılmaya daha isteklidirler. Kentlerde yaşayan aile bireylerinin kır grubundaki yerleşim birimlerinde yaşayan aile bireylerine göre eğitime katılma konusunda daha isteksiz olmalarının ilginç bir sonuç olduğu söylenebilir.

Bölge. Ekonomi boyutunda tüm konularda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilikleri bölgelere göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. TR4 Doğu Marmara, TR6 Akdeniz, TR7 Orta Anadolu, TR8 Batı Karadeniz, TRA Kuzeydoğu Anadolu, TRB Orta Doğu Anadolu, bölgeleri eğitime katılma konusunda istekli olanların daha yüksek olduğu bölgeler iken, TR1 İstanbul, TR2 Batı Marmara, TR5 Batı Anadolu, TRC Güneydoğu Anadolu eğitime katılma konusunda isteksiz olanların daha yüksek düzeyde olduğu bölgelerdir. Genel olarak kendilerini yeterli gören illerdeki aile bireylerinin eğitime katılma konusunda daha istekli olduğu görülmektedir. Yeterlik düzeyi düşük olan bölgelerdeki aile bireylerinin ise eğitime katılma konusunda isteksiz oldukları görülmektedir. Yeterlik düzeyi düşük olup eğitime katılma konusunda diğer gruplara göre daha istekli olan tek bölge batı Karadeniz bölgesidir.

Araştırmanın nitel kısmında, aile ekonomisine ilişkin olarak ailelerin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla katılımcılara aile ekonomisine ilişkin konulardaki görüşleri, ne gibi sorunlar yaşadıkları, eğitime ihtiyaç duyup duymadıkları, hangi konularda eğitime ihtiyaç duydukları ve eğitimlerin nasıl verilmesi gerektiğine ilişkin görüşleri alınmıştır. Tablo 1’de görüldüğü gibi, içerik analizi sonucunda aile ekonomisine ilişkin olarak ailelerin görüşlerinin yedi tema çerçevesinde toplandığı görülmüştür. Bunlar: (1) ailelerin sorunlu/bilinçsiz tüke-

tici davranışları, (2) gelir yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, (3) önlemsel olumlu tüketici davranışlar, (4) bilinçli / olumlu tüketici davranışları, (5) bilgi kaynakları ve eğitime ilişkin öneriler, başlıkları altında toplanmıştır.

Ayrıca bu beş tema kapsamında 43 kod bulunmaktadır. Her bir tema ve ilgili kodlara dayalı olarak ailelerin ekonomi boyutunda eğitim ihtiyaçlarına ilişkin elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda ortaya konmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Ailenin Ekonomik Konulara İlişkin Yeterlik ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri

Ailelerin Sorunlu/Bilinçsiz Tüketici Davranışları	Sayı
Aşırı tüketim	37
Aşırı kredi kartı kullanımı	36
Reklamların/ TV'nin tüketimi körüklemesi	34
Gelir gider harcama dengesi kuramama	32
Lüks talepler	28
Çevresinden etkilenme ve gösteriş amaçlı alış veriş yapma	24
İhtiyaç olmayan şeyleri satın alma	12
Enerji tasarrufunu önemsememe ve bilmeme	14
Gelir Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar	
Gelirlerin yetersizliği	34
Kredi kartı borcunu ödeyememe	18
Tasarruf edecek geliri olmama	12
Önlemsel Olumlu Davranışlar	
Geliri kadar harcama	37
Olanla yetinmeye çalışma	29
Zorunlu ihtiyaçları dahi karşılayamama	10
Bilinçli/Olumlu Tüketici Davranışları	
Elektrik ve suyu dikkatli kullanma	47
Bir ürünü alırken özelliklerine dikkat etme	41
Enerji verimli ürünlerin kullanımına önem verme	39
Kredi kartının doğru kullanımı	20

Ailelerin sorunlu tüketici davranışları arasında en sık görülenler aşırı tüketim, aşırı kredi kartı kullanımı, gelir gider harcama dengesi kuramama, lüks talepler ve çevreden etkilenerek gösteriş amaçlı alış veriş yapma gibi davranışlardır. Katılımcılar tarafından sorun olarak dile getirilen diğer bazı davranışlar ise reklamların tüketimi körüklemesi, ihtiyaç olmayan şeyleri satın alma, israf, bütçe planı hazırlamama ve enerji tasarrufunu bilmeme veya önemsememedir.

Katılımcıların görüşlerine göre ailelerin en büyük sorunu aşırı tüketim, lüks talepler ve kredi kartı kullanımıdır. Görüşmeye katılan bireylerin en çok vurguladıkları

nokta insanların sürekli alış veriş yapma eğiliminde olması ve bunu yaparken de kredi kartı kullanmalarınıdır.

İnsanların artık lüks ile ihtiyaç arasındaki ayrımı yapamaz duruma geldikleri belirtilmektedir. Böyle olunca insanlar ihtiyaç sanarak lüks tüketim eşyalar veya ürünler satın almakta ve kullanmaktadır.

Aile ekonomisi açısından ikinci büyük sorunun kredi kartlarının aşırı ve bilinçsiz kullanımıdır. İnsanlar kredi kartları sayesinde gelirlerinin çok daha ötesinde alış veriş yapmakta ve bunun sonucu olarak aileler çok ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Aileler ekonomik anlamda yaşadıkları sorunların bir nedeni olarak da reklamları görmektedirler. Reklamlar aileler tarafından tüketimi körükleyen en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Reklamların insanları sürekli yeni ürünleri almaya teşvik ettiğine ve insanlara ihtiyacı olmayan şeyleri ihtiyaçmış gibi gösterdiğine vurgu yapılmaktadır. Reklamcılar işlerini profesyonel bir şekilde yaptıkları ve adeta insanların iradesini ortadan kaldırmaya çalıştıkları belirtilmektedir. Bu anlamda bir insanın kişisel duygularıyla ve alışkanlıklarıyla reklamların olumsuz etkilerinden kendilerini korumaları oldukça zordur. Burada medya okuryazarlığı veya reklamların ve TV'nin tüketimi teşvik etmesi konusunda insanları bilinçlendirilmesine yönelik eğitimlerin gerekliliği daha artmaktadır.

İnsanları alış verişe yönelten diğer bir neden ise çevreden etkilenmedir. Özellikle genç aile bireyleri veya çocuklar başkalarında, sınıf arkadaşlarında veya komşularında gördükleri bir ürüne kendisi de sahip olmak istemektedirler.

Diğer bir sorun insanların alış veriş yaparak kendilerini iyi hissetmeleri şeklinde ifade edilebilir. Görüşmeye katılanların en çok vurguladığı noktalardan biri insanların olumsuz duygular hissettiklerinde diğer bir ifadeyle mutsuz olduklarında veya canı sıkıldığında alış veriş merkezlerine giderek alış veriş yapma eğiliminde olmalarıdır.

Burada özellikle vurgulanması gereken bir nokta ülkemizde son yıllarda yaygınlaşan dev alış veriş merkezlerinin insanların tüketim alışkanlıklarında değişime yol açmasıdır. Katılımcılar, dev alış veriş merkezlerinin insanları daha fazla tüketime yönlendirdiği görüşündedirler.

Enerji tasarrufunu önemsememe ve enerji tasarrufu yollarını bilmeme önemli bir sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların büyük bir bölümü enerji tasarrufu denilince bunun sadece elektrik ve suyu dikkatli kullanmadan ibaret bir konu olduğunu sanmaktadırlar.

Ailelerin önemli bir bölümü aile bütçesinin yönetimine ilişkin herhangi bir planlama yapmadıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin gelir yetersizliği ve hayat pahalılığı gibi sorunlarla karşı karşıya olmakla birlikte aile bütçesi ile ilgili herhangi bir planlama yapmamaları da onları ekonomik sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu anlamda aile bütçesini yaparak insanlar gelir ve giderlerini daha net bir şekilde gözlemleyip ekonomik durumlarını kontrol altına alabilirler. Bu anlamda, ailelere bütçe yönetimi konusunda eğitim verilerek aile bütçesinin öncelikle kontrol altına alınması sonra da geliştirilmesi anlamında önemli faydalar sağlanabilir.

Ekonomik açıdan oldukça ciddi sorunlar yaşayan aileler olduğu görülmektedir. Bu ailelerde gelir yetersizliği o kadar yüksek bir düzeye ulaşmıştır ki zorunlu ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadırlar. Bu aileler temel gıda ve giyim ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadırlar. Bu anlamda dar gelirliliğe yönelik olarak, bu ailelerin ekonomik sıkıntılarını gidermek için hangi kurumlara başvurabilecekleri, kimlerden nasıl yardım alabilecekleri, aile ekonomisine katkı sağlamaya yönelik ne gibi uğraşlar yapabilecekleri gibi konularda eğitim verilebilir. Bu durum ekonomik konulara ilişkin ailelere verilecek eğitimlerin ailelerin gelir düzeylerine göre farklılaştırılması gerektiğini göstermektedir.

Görüşmelerin analizinden ortaya çıkan önemli bir bulgu ailelerin gelir gider dengesi kuramamasının sadece gelirin yetersizliğinden kaynaklanan bir durum olmadığıdır. Yeterli gelire sahip olan aileler de gelir gider dengesi kuramamaktadır. Bu durumun insanların hep gelirlerinin daha üstünde harcama eğiliminde olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Yeterli gelire sahip olanlar da tasarruf yapmadıklarını belirtmektedirler. Bu anlamda aileler ekonomi konusunda bilinçlendirilecek aile gelirlerini daha dengeli bir şekilde kullanabilirler, hatta tasarruf ve yatırım da yapabilirler.

Özellikle ev hanımı olan bayan katılımcılar aile ekonomisine destek olma anlamında birçok şeyi evde yapmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında

bazı ailelerde özellikle ev hanımı olan kadınların aile ekonomisine gelir getirecek uğraşlar buldukları görülmektedir. Örneğin bir ev hanımı dikiş-nakış ve el işleri yaparak ailesine gelir kazandırırken, başka bir ev hanımı yetenekli olduğunu düşündüğü resim konusunda kurs aldıktan sonra yaptığı resimlerle sergilere katılarak ve satış yaparak aile ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu anlamda ailelere gelir getirecek beceriler anlamında ailelerin eğitilmesinin aile ekonomisi açısından yararlı olacağı söylenebilir.

Görüşmelere katılan aile bireyleri tarafından ailelere yönelik olarak en çok önerilen eğitim konuları ise kredi kartı kullanımı, bilinçli alışveriş, aile bütçesinin yönetimi ve enerji tasarrufudur.

Aile Hukuku

Aileleri ilgilendiren hukuki konulara ilişkin olarak, ailelerin yeterlik düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin ortaya konması amacıyla belirlenen konular aşağıda sıralanmıştır:

1. Aile kurumunu ilgilendiren yasal düzenlemeler (Ailenin korunmasına dair nikâh, miras, boşanma, evlilik sözleşmesi, veraset ilamı verme vb.)
2. Tüketici hakları
3. Ailelere yönelik resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları
4. Sosyal güvenlikle ilgili hak ve sorumluluklar
5. Engellilerin yasal hakları ve imtiyazları
6. Engelli yakınlarının yasal hak ve sorumlulukları
7. Çocuğun istismar ve ihmale karşı korunması ile ilgili yasal düzenlemeler (çocuk işçiler, dilencilik, zorla çocuk yaşta evlilik, eğitim hakkının engellenmesi vb.)
8. Ev sahibi ve kiracıların hak ve yükümlülükleri
9. İnsan hakları ve temel özgürlükler

10. Aile içi şiddetin önlenmesi ve hukuki koruma tedbirleri

11. Vergiler ile ilgili hak ve yükümlülükler

Araştırmaya katılan aile bireylerine, yukarıdaki konulara ilişkin olarak, öncelikle kendilerini yeterli görme düzeyleri ve daha sonra eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyleri sorulmuştur.

Hukuk boyutundaki maddelere verilen cevaplara ilişkin dağılımlar genel olarak ele alındığında özellikle “aile içi şiddetin önlenmesi ve hukuki koruma tedbirleri”, “insan hakları ve temel özgürlükler”, “tüketici hakları” ve “ev sahibi ve kiracıların hak ve yükümlülükleri” konularının aile bireylerinin kendilerini en yeterli gördükleri alanlar olduğunu ortaya koymaktadır. Aile bireylerinin kendilerini diğer konulara göre daha yetersiz gördüğü konular ise “engelli yakınlarının yasal hak ve sorumlulukları”, “engellilerin yasal hakları ve imtiyazları” ve “ailelere yönelik resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları” konularıdır.

Hukuk ile ilgili bütün konularda düzenlenecek bir eğitime katılmak istemeyenlerin oranının, katılmak isteyenlere oranla daha yüksek olduğunu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, aile yaşam dönemi gibi konulara yönelik olarak katılımcıların hukuki konularda yeterlik düzeylerini ve eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan Ki Kare sonuçları ayrı ayrı başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

Cinsiyet. Hukuk ile ilgili tüm konularda erkek katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri kadın katılımcılara oranla daha yüksektir. Buna karşılık düzenlenecek bir eğitime kadın katılımcıların katılma isteği erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksektir. Bu bulgu kadınların hukuki konularda eğitime daha fazla ihtiyaç duydukları şeklinde yorumlanabilir.

Aile Tipi. Katılımcıların yaşadıkları aile tipi açısından bakıldığında gruplar arasında anlamlı farklılığın ortaya çıktığı gözlenmiştir. Geniş aile tipinde yaşayan katılımcı

cıların kendilerini diğer aile tiplerinde yaşayanlara oranla daha yeterli gördükleri, diğer konularda ise öğrenci/işçilerden oluşan ailelerde yaşayan katılımcıların daha fazla yeterlilik ifade ettikleri gözlenmiştir. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin yaşanan aile tipine göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise düzenlenecek bir eğitime parçalanmış aile tipine sahip katılımcıların katılma isteklerinin diğer aile tipindeki katılımcılara oranla anlamlı düzeyde yüksek çıktığı görülmüştür.

Aile Yaşam Dönemi. “Yeni evli” ve “küçük çocuklu evli”lerin hukuki konulara ilişkin yeterlik düzeyleri daha yüksek iken “orta yaşlı ya da yaşlı evlilik” dönemindeki ailelerin yeterlik düzeyi diğer gruplara göre daha düşüktür. Düzenlenecek bir eğitime ise evlilik öncesi dönemde bulunan, yeni evli ve küçük çocuklu aile yapısındaki katılımcıların daha fazla katılmak istedikleri ortaya çıkmıştır.

Aylık Gelir. Katılımcıların aylık gelirleri açısından bakıldığında 2501 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların kendilerini en yeterli gören grup olduğu, buna karşılık eğitime katılma konusunda en istekli olanların 701-900 TL ve 500 TL ve altı gelire sahip katılımcılar olduğu belirlenmiştir.

Bölge. Katılımcıların yaşadıkları bölgeye göre hukuk ile ilgili tüm konularda özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeylerinin diğer bölgelerde yaşayan katılımcılara oranla anlamlı düzeyde düşük olduğu gözlenmiştir. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin yaşanan bölgeye göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise hukuk ile ilgili bütün konularda İstanbul ve Batı Marmara bölgesinde yaşayan katılımcıların katılma isteklerinin diğer bölgelerde yaşayan katılımcılardan anlamlı düzeyde düşük olduğu gözlenmiştir.

Evlilik süresi. “Aile içi şiddetin önlenmesi ve hukuki koruma tedbirleri” konusunda ise 1 yıldan az bir süredir evli olan katılımcıların kendilerini diğer katılımcılara göre daha yetersiz gördükleri saptanmıştır. Hukukla ilgili

konu alanlarında düzenlenecek eğitimlere 16 yıl ve üzeri evli olan katılımcılar haricindeki katılımcıların katılma isteklerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir.

Medeni hal. Katılımcıların medeni halleri açısından bakıldığında sözlü/nişanlı olan katılımcıların ve boşanmış olan katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeylerinin diğer katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeylerinde anlamlı derecede yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin medeni hale göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise düzenlenecek bir eğitime katılma isteyen sözlü/nişanlı katılımcıların oranının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Meslek. Katılımcıların meslekleri açısından bakıldığında aile bireylerini ilgilendiren hukukla ilgili konularda genel olarak ev hanımlarının kendilerini yeterli görme düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Diğer taraftan memur olan katılımcıların hukukla ilgili konularda kendilerini yeterli görme düzeylerinin diğer meslek sahiplerine kıyasla yüksek olduğu saptanmıştır. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin mesleklere göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise düzenlenecek bir eğitime katılmak isteyen çiftçi katılımcıların oranı diğer katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Öğrenim durumu. Katılımcıların öğrenim durumları açısından bakıldığında aile bireylerini ilgilendiren hukuki konularda öğrenim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak bireylerin kendilerini yeterli görme düzeylerinin de anlamlı bir şekilde arttığı gözlenmiştir. Aile bireylerinin ilgilendiren hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime aile bireylerinin katılma isteklerine ilişkin bulgular incelendiğinde katılımcıların öğrenim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Buna göre, düzenlenecek eğitime katılım istekliliğinin eğitim seviyesi arttıkça yükseldiği görülmektedir.

Yaş. Katılımcıların yaşlarına göre aile bireylerini ilgilendiren hukuk konularında kendilerini yeterli görme düzeylerinin anlamlı bir düzeyde farklılaştığı görülmüştür.

18-25 arasında olan katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri diğer katılımcılara oranla anlamlı düzeyde düşüktür. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin yaşa göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise 58 yaş ve üzeri katılımcıların böyle bir eğitime katılma isteğinin diğer katılımcılara oranla anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır.

Yerleşim birimi. Farklı yerleşim yerlerinde ikamet eden katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin yaşanılan yerleşim birimine göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise büyükşehirde yaşayan katılımcıların böyle bir eğitime katılma isteğinin diğer yerleşim yerlerinde oturan katılımcılara oranla anlamlı düzeyde düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Yerleşim yeri. Katılımcıların yaşadıkları yerleşim yeri açısından bakıldığında kentte yaşayan katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeylerinin kırdaki yaşayan katılımcılara oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin yaşanılan yerleşim yerine göre farklılaşma durumuna bakıldığında ise hukuk ile ilgili bütün konularda düzenlenecek bir eğitime kırdaki yaşayan katılımcıların katılma isteklerini şehirde yaşayan katılımcılara oranla anlamlı düzeyde yüksek çıktığı gözlenmiştir.

Daha önceden aile ile ilgili herhangi bir eğitim veya

kursa katılıp katılmama. Daha önceden aile eğitimi ile ilgili bir kursa katılmış olan aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri böyle bir kursa katılmamış aile bireylerine göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Aile bireylerinin ilgilendiren hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime aile bireylerinin katılma isteklerine ilişkin bulgular genel olarak ele alındığında hukuk ile ilgili bütün konularda düzenlenecek bir eğitime daha önce aile eğitimi ile ilgili bir kurs alan katılımcıların katılma isteklerini diğer katılımcılara oranla anlamlı düzeyde yüksek çıktığı gözlenmiştir.

Engelli yakını olup olmama. Engellilerin yasal hakları ve imtiyazları ile engelli yakınlarının yasal hak ve sorumlulukları konularındaki bulgulara göre genel olarak katılımcıların yarısından fazlasının kendilerini ilgili konularda yeterli görmediklerini ortaya çıkmıştır. Engelli yakınlarının yasal hak ve sorumlulukları konusunda düzenlenecek bir eğitime, evlerinde sürekli bakıma muhtaç/hasta veya engelli birey olan katılımcılar olmayan katılımcılara oranla daha fazla katılmak istemektedirler.

Çocuk sayısı. Katılımcıların çocuk sayıları açısından bakıldığında 4 ve daha fazla çocuk sahibi olan katılımcıların hukukla ilgili tüm konularda kendilerini yeterli görme düzeylerinin düşük olduğu gözlenmiştir. Aile bireylerini ilgilendiren hukuk konularında düzenlenecek bir eğitime aile bireylerinin katılma isteklerine ilişkin bulgular genel olarak ele alındığında tüm konularda anlamlı farkların olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Ailenin Hukuk Konularına İlişkin Yeterlik ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri

Kodlar	Sıklık
Aile Kurumunu İlgilendiren Yasal Düzenlemeler	42
Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Hukuki Koruma Tedbirleri	34
Tüketici Hakları	25
Ailelere yönelik resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları	19
Sosyal Güvenlikle İlgili Hak ve Sorumluluklar	17
Çocuk istismarının önlenmesi	16
İnsan Hakları Ve Temel Özgürlükler	14
Kanunların anlaşılabilirliği	17
Hukuk Konuları İle İlgili Eğitimin Nasıl Olması Gerektiği	23

Araştırmanın nitel bulguları incelendiğinde aile bireylerini ilgilendiren yasal düzenlemelerle ilgili olarak katılımcıların daha çok aile kurumunu ilgilendiren yasal düzenlemeler konusu üzerinde durdukları gözlenmiştir. Özellikle evlilik hazırlığında olan katılımcılar bu konuda çok yetersiz olduklarını ve eğitim almak istediklerini ifade etmişlerdir.

Aile bireylerini ilgilendiren hukuk konuları boyutunda katılımcıların önemli gördükleri diğer bir konu da aile içi şiddetin önlenmesi ve hukuki koruma tedbirleri konusudur. Aile içi şiddetin önlenmesi konusu ile ilişkili görüşler incelendiğinde daha çok kadınların aile içinde şiddete maruz kaldıkları ve onların eğitilmeleri gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların önemli gördükleri diğer bir konu da tüketici hakları konusudur. Tüketici hakları konusunda katılımcıların geneli yeterli bilgi düzeyinde olmadıklarını ve toplumun tüm bireylerinin bu konuda bilgilendirilmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Ailelere yönelik resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları konusu katılımcıların önemli gördükleri diğer bir konuyu oluşturmaktadır. Katılımcıların önemli gördükleri diğer bir konu da sosyal güvenlikle ilgili hak ve sorumluluklar konusudur. Sosyal güvenlikle ilgili hak ve sorumlulukların yeterince bilinmemesi sonucunda ortaya çıkan sorunlar konusunda eğitim alma ihtiyacı olduğu katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Çocukların istismar edilmesinin önlenmesi konusunda yeterli bilgiye sahip olunmadığı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Aile bireylerini ilgilendiren hukuki konularla ilişkili olarak üzerinde önemle durulan diğer bir konu ise kanun metinlerinin anlaşılabilir oluşudur. Bazı katılımcılar kanun metinlerinin açık ve herkesin anlayacağı bir dille yazılmamış olmasının insanların yasal konularla ilgili hak ve sorumluluklarını öğrenmelerinde önemli bir sorun yarattığı görüşündedirler.

Katılımcılara aile bireylerini ilgilendiren hukuki konularda verilecek bir eğitimin nasıl olması gerektiği sorul-

duğunda ise yazılı ve görsel medya araçları yanında çeşitli seminerler düzenlenmesi, televizyonda çok izlenen programlar aracılığıyla bilgilendirme ve okullarda öğrencilere yönelik derslerin konulması gibi çeşitli yöntemler önerilmiştir.

Sağlık

Aile sağlığına ilişkin olarak, ailelerin yeterli düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin ortaya konması amacıyla belirlenen konular aşağıda sıralanmıştır:

1. Doğum öncesi (hamilelik dönemi) anne sağlığı
2. Bulaşıcı hastalıklar
3. Bebek bakımı
4. Ev ortamının hijyeni (temizliği)
5. Sağlıklı beslenme
6. Doğum kontrol yöntemleri (aile planlaması)
7. Engelli birey bakımı
8. Yaşlı ve hasta bakımı
9. Ağız ve diş sağlığı
10. İlk yardım ve acil durumlarda sağlık hizmetlerinden
11. Kazalara karşı ev ve işyeri emniyeti
12. Zararlı madde (sigara, alkol, uyuşturucu vb.) bağımlılığını önleme konusunda
13. Cinsel sağlık
14. Psikolojik (ruhsal) sorunlar
15. Yaşam Dönemlerine Göre Sağlık Sorunları (erkeklerde ilerleyen yaşlarda prostat, kadınlarda menopoz gibi) ve kanser ve kalp rahatsızlıklarından korunma

Araştırmaya katılan aile bireyelerine, yukarıdaki konulara ilişkin olarak, öncelikle kendilerini yeterli görme düzeyleri ve daha sonra eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyleri sorulmuştur.

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, aile yaşam dönemi gibi konulara yönelik olarak katılımcıların aile sağlığı konularında yeterli düzeylerini ve eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan Ki Kare sonuçları ayrı ayrı başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

Cinsiyet. Aile kurumunu ilgilendiren sağlık konularına ilişkin olarak kadın ve erkek katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime isteklilikleri farklılaşmaktadır. Kadın katılımcılar erkek katılımcılara kıyasla kendilerini daha fazla yeterli görmektedirler ve düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda daha isteklidirler.

Yaş. Aile sağlığına ilişkin konularda 34-41 yaş ve 42-49 yaş grubundaki katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeylerinin diğer yaş gruplarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Eğitime katılmaya konusunda ise 18-25 yaş ve 26-33 yaş grubundaki katılımcılar aile sağlığı konularında eğitime katılmaya daha isteklidirler.

Gelir düzeyi. Farklı gelir düzeyine sahip bireylerin aile sağlığı konularında yeterlilik düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir. Gelir düzeyi daha yüksek olan katılımcıların yeterlik algılarının da yüksek olduğu buna karşılık eğitime katılmaya daha isteksiz oldukları görülmektedir.

Eğitim durumu. Sağlık konularına ilişkin olarak katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça kendilerini yeterli görme düzeylerinin ve eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri de arttığı görülmektedir.

Medeni durum. Boşanmış katılımcılar kendilerini diğer medeni durumlardaki bireylere göre daha yeterli görmektedirler. Sözlü ve nişanlıların katılımcılar kendilerini doğum öncesi (hamilelik dönemi) anne sağlığı, bebek bakımı, ev ortamının hijyeni (temizliği), cinsel sağlık ve yaşam dönemlerine göre sağlık sorunları (erkeklerde ilerleyen yaşlarda prostat, kadınlarda menopoz gibi sorunlar) ve kanser ve kalp rahatsızlıklarından korunma konularında diğer medeni duruma sahip bireylerden daha yüksek düzeyde eğitim görmek istediklerini belirtmişlerdir. Bulaşıcı hastalıklar konusunda bekar bireyler daha yüksek düzeyde eğitim görmek istediklerini belirtmişlerdir.

Evlilik süresi. Evlilik süresine göre katılımcıların aile sağlığı konusundaki yeterlik algıları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Evlilik süresi 1-5 yıl ve 6-10 yıl olan katılımcıların yeterlik algılarının diğer gruplardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Aile sağlığına ilişkin konularda eğitime katılmaya isteklilik düzeyi en yüksek olan grup ise 1 yıldan az evliliği olanlar ve 1-5 yıldır evli olanlardır.

Aile tipi. Aile tipine göre katılımcıların yeterlik algıları ve eğitime isteklilik düzeyleri anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Çekirdek ailelerde yaşayan bireyler ve geniş ailelerde yaşayan bireyler diğer aile tiplerinde yaşayan bireylere göre kendilerini daha yeterli görmektedirler. Bu aile tipleri aynı zamanda eğitime katılmaya daha istekli olan gruplardır.

Tablo 3: Katılımcıların Ailenin Sağlık Konularına İlişkin Yeterlik ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri

Aile Bireylerini İlgilendiren Sağlık Konuları	Sıklık
İlkyardım	32
Sağlıklı Beslenme	24
Anne Çocuk Sağlığı	23
Ruh Sağlığı	21
Bilinçli İlaç Kullanımı	17
Cinsel Sağlık	10
Ağız ve Diş sağlığı	10
Hasta/Yaşlı Bakımı	5

Nitel araştırma bulguları ailelerin ilkyardım konusunda bilgi sahibi olmaları ve güncel karşılaşılabilecekleri problemlere karşı ilkyardım öğrenmek istediklerini göstermektedir. Ayrıca aile bireyleri katılımcılar kapsamlı bir ilk yardım eğitimi verilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. İlkyardım konusunda bireyleri bilinçlendirmek oluşabilecek kazalara önceden önlem almak anlamına gelmektedir. Aile bireyleri gebelikte beslenme anne adaylarının üzerinde önemle durması gereken konulardan birisi olduğunu belirtmişlerdir.

Aile bireylerine göre ruh sağlığı bireyin kaygıdan, rahatsız edici işlev kaybına neden olan belirtilerden uzak, içinde yaşadığı topluma ve kendine yüklenen rolere uyum sağlanmasıyla, günlük hayatın beklentileriyle ve stresiyle normal sınırlar içinde başa çıkabilmesiyle tanımlanan ruhsal durumdur. Ruh sağlığı ile ilgili problemler, bireyin bütün bir gelişim çizgisi içerisinde her dönem içinde var olabilir. Bu anlamda doğum öncesinde, bebeklikte, çocuklukta, gençlikte, evlenme veya aile içi ilişkilerde, orta yaş ve yaşlılıkta, ruh sağlığıyla ilgili farklı problemlerle karşılaşabilir. Bu gelişim dönemlerinin herhangi birinde birey, hayatın akışı içerisinde istemediği bazı olaylarla karşılaşabilir ve bunun sonucunda da psikolojik sarsıntılar geçirebilir.

Gıda maddelerinin sağlıklı ve temiz olması, üretiminden taşınmasına, depolanıp saklanmasına, hazırlanıp pişirilmesine ve servis yapıp tüketilmesine kadar geçen tüm aşamalarda gıda zincirinin ilkelerine uyulmasını önemli olduğu aile bireyleri tarafından belirtilmiştir. Ayrıca ilaç kullanımı konusunda ailelerin bilinçlendirilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Aile sağlığını ve aile kuracak bireylerin geleceğini tehdit eden en önemli konulardan biriside cinsel sağlık konusudur. Bu süreç içerisinde hasta ya da yaşlı bakımı yapacak aile bireyleri bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bakıma muhtaç yaşlının psiko-sosyal sorunları, ihtiyaçları, becerileri, istekleri ve potansiyeli belirlenmekte profesyonel olmayan aile bireyleri zorluklar yaşamakta-

dırlar. Kişinin şahsî yapısı ve bakıma konu olan hastalık veya sakatlık hakkında yeteri derecede bilgi edinmeden yapılan bakım hizmetlerinin etkinliği de yetersiz kalcaktır.

Anne ve bebek ölümlerinin azaltılması, annenin nitelikli bir bakım alması, doğru bilgi, tutum ve davranış kazanması ile sağlanabilir. Anne kendi sağlığını ve bebeğin sağlığını korumak için bakım almalıdır.

Diş sağlığı giderleri aile bütçesi ve devlet bütçesine gideri yüksek olan masraf kalemlerinden birisidir. Ağız ve diş sağlığı giderlerini koruyucu sağlık önlemleri ile minimize edilebilmektedir. Bu konuda bireylerin bilinçlendirilmeleri doğru ağız ve diş sağlığı tekniklerini öğrenip uygulamaları yeterli olacaktır. Ağız hijyeni, sağlığımız ve yaşamımızın tümüyle ilgilidir. Ülkemizde ağız ve diş sağlığına yeterli önemin verilmediği bilinmektedir.

Eğitim

Ailede eğitime ilişkin olarak, ailelerin yeterli düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin ortaya konması amacıyla belirlenen konular aşağıda sıralanmıştır:

1. Çocukların istenmeyen davranışlarını önleme ve kontrolü
2. Çocuk gelişimi
3. Çocuğun meslek seçimine yardım etme
4. Dini değerler / aile bireylerinin din eğitimi
5. Cinsel eğitimi
6. Engelli ve bakıma muhtaç bireylerle ilişkiler
7. Deprem, sel, yangın vb. doğal afetlerden korunma ve güvenlik
8. Aile bireylerinin kişisel gelişimi (yabancı dil öğrenme, güzel konuşma, dilini kullanma, sanatsal bir beceri kazanma gibi)

9. Çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı (boş zamanların değerlendirilmesi, hobiler)
10. Çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi
11. Çocuk bakımıyla ilgili eşlerin sorumlulukları
12. Akrabaların evlilik ilişkisine olumlu ve olumsuz etkileri
13. Ailede görev dağılımı ve ev işlerinin paylaşılması
14. Ailede birlikte kaliteli zaman geçirme

Araştırmaya katılan aile bireyelerine, yukarıdaki konulara ilişkin olarak, öncelikle kendilerini yeterli görme düzeyleri ve daha sonra eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyleri sorulmuştur.

Araştırma bulgularına göre ailelerin eğitim boyutunda kendilerini yetersiz hissettikleri konular; engelli ve bakıma muhtaç bireylerle ilişkiler, aile bireyelerinin kişisel gelişimi (yabancı dil öğrenme, güzel konuşma, dilini kullanma, sanatsal bir beceri kazanma gibi), depresyon, sel, yangın vb. doğal afetlerden korunma ve güvenlik, cinsel eğitim, çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı (boş zamanların değerlendirilmesi, hobiler) konularıdır.

Ailelerin büyük ölçüde kendilerini yeterli gördükleri konular şöyle sıralanabilir: Ailede görev dağılımı ve ev işlerinin paylaşılması, ailede birlikte kaliteli zaman geçirme, akrabaların evlilik ilişkisine olumlu ve olumsuz etkileri, çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi, çocuk gelişimi konusunda, dini değerler/aile bireyelerinin din eğitimi, çocukların istenmeyen davranışlarını önleme ve kontrolü.

Ailelerin verilecek bir eğitime katılma isteğinin daha yüksek olduğu konular şöyle sıralanabilir: Depresyon, sel, yangın vb. doğal afetlerden korunma ve güvenlik, çocuğun meslek seçimine yardım etme, çocukların istenmeyen davranışlarını önleme ve kontrolü, çocuk gelişimi

konusunda, dini değerler / aile bireyelerinin din eğitimi, aile bireyelerinin kişisel gelişimi (yabancı dil öğrenme, güzel konuşma, dilini kullanma, sanatsal bir beceri kazanma gibi), çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı (boş zamanların değerlendirilmesi, hobiler), engelli ve bakıma muhtaç bireylerle ilişkiler, cinsel eğitimi, çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi.

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, aile yaşam dönemi gibi konulara yönelik olarak katılımcıların ailede eğitim konularında yeterlik düzeylerini ve eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan Ki Kare sonuçları ayrı ayrı başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

Cinsiyet. Cinsiyete göre katılımcıların, eğitim boyutunu oluşturan tüm alt boyutlarda verilecek bir eğitime katılma isteği erkek ve kadın görmüşleri arasında ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre kadınların yeterlik algısı ve eğitime katılma isteği daha yüksektir.

Yaş. Yaş değişkeni bakımından eğitim boyutunu oluşturan tüm alt boyutlarda verilecek bir eğitime katılma isteği 18-25 ve 26-33 yaş grubu arasında daha yüksek iken 58 yaş ve üzeri gruplarda daha düşüktür. Yaş ilerledikçe eğitim alma isteği düşmektedir.

Eğitim düzeyi. Eğitim düzeyi değişkenine göre ailelerden, çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü, çocuklarının cinsel eğitimi, çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı, çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi, çocuk bakımıyla ilgili eşlerin sorumlulukları, akrabaların evlilik ilişkisine olumlu ve olumsuz etkileri, ailede görev dağılımı ve ev işlerinin paylaşımı konusunda verilecek bir eğitime katılma isteğinde olanlar en yüksek oranda yüksek okul (2-3 yıllık), en düşük oranda olanlar ise okur-yazar olmayanlardır.

Medeni hal. Medeni hallerine göre, eğitim boyutunu oluşturan bütün alt boyutlarda verilecek bir eğitime boşanmış olanlar daha istekli iken, eşi vefat etmiş olanlar daha isteksizdirler.

Çocuk sayısı. Ailelerin toplam çocuk sayısına göre, tek çocuklu ve dört ve üzeri çocuklu ailelerin eğitim boyutunun tüm alt boyutlarında eğitime katılma isteği iki ve üç çocuk sahibi olmaya göre daha yüksek oranlarda olduğu gözlenmiştir. Bu da tek çocuklu aileler ve dört ve üzeri çocuğa sahip ailelerin aile eğitimine dönük bir eğitim ihtiyacı içerisinde oldukları söylenebilir.

Engelli veya süregelen hasta bir aile bireyi olup olmaması. Evlerinde sürekli muhtaç/hasta ya da engelli birey olan ailelerin eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyi daha yüksektir. Engelli ve bakıma muhtaç bireyler konusunda ailelerin eğitim ihtiyacı içerisinde olduğu söylenebilir.

Aile tipi. Aile tipine göre, çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü konusunda verilecek bir eğitime katılma isteğinde olanlar en yüksek oranda geniş aileler, en düşük oranda olanlar ise parçalanmış aileler ile tek kişilik ailelerdir.

Aile yaşam dönemi. Çocukların gelişimi, çocuğun meslek seçimine yardım etme, dini değerler ve din eğitimi, cinsel eğitimi, depresyon, sel, yangın vb. doğal afetlerden korunma ve güvenlik, dengeli ve bakıma muhtaç, çocuğun okul dışı zamanlarının etkili kullanımı (boş zaman değerlendirilmesi, hobiler), çocuğun okul çalışmalarının evde desteklenmesi, çocuk bakımıyla ilgili eşlerin sorumlulukları, ailede birlikte kaliteli zaman geçirme, çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü konusunda verilecek bir eğitime katılma isteğinde olanlar en yüksek oranda küçük çocuklu aileler, en düşük oranda olanlar ise çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı ailelerdir.

Çocuk sayısı. Ailedeki çocuk sayısı değişkenine göre, çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü konusunda eğitim isteğine ilişkin görüşleri bakımından verilecek bir eğitime katılma isteği en yüksek olanlar 4 ve üzeri çocuklu ailelerdir. Çocuğun meslek seçimine

yardım etme, çocukların gelişimi, ailede birlikte kaliteli zaman geçirme, ailede görev dağılımı ve ev işlerinin paylaşımı konusunda verilecek bir eğitime katılma isteği en yüksek olanlar ise 1 ve 4 çocuklu ailelerdir.

Daha önce aileye yönelik herhangi bir konuda eğitim, seminer veya kursa katılmış olup olmama. Çocukların istenmeyen davranışlarının kontrolü konusunda verilecek eğitime katılma isteği en yüksek oranlarda, daha önce aile hayatı ile ilgili bir eğitime katılan grupta gözlenmektedir. Bu bulgu daha önce bir şekilde aileye yönelik bir eğitimsel faaliyete katılmış bireylerin eğitime katılmaya daha istekli olduklarını ortaya koymaktadır.

Yerleşim birimi. İkamet edilen yere göre ailede eğitim konularında ilişkin olarak verilecek bir eğitime katılma isteği en yüksek olanlar köyde yaşayan aileler, en düşük oranda olanlar ise büyük şehirde yaşayan ailelerdir.

Yerleşim yeri (Kır, kent). Yerleşim yerinin kırsal alan ya da kent olma özelliğine göre, eğitim boyutunu oluşturan bütün alt boyutlarda verilecek bir eğitime katılma isteği anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Diğer konularda olduğu gibi bu konuda da kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlar kentsel yerleşim yerlerinde yaşayanlardan eğitime katılma konusunda daha isteklidirler.

Bölge. Ailelerin yaşadıkları bölgeye göre, refah ve eğitim düzeyini diğerlerine göre daha yüksek olduğu bölgelerde (TR1 İstanbul ile TR2 Batı Marmara) bireylerin kendilerini yeterli bulma düzeyleri daha yüksektir. Buna karşılık TR7 Orta Anadolu, TRC Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise kendilerini yeterli bulma düzeyleri diğer bölgelere göre daha düşüktür. Bu konuda hem kendini yeterli bulma oranının yüksek olduğu bölgelerde hem de düşük olduğu bölgelerde verilecek eğitime katılma isteğinin yüksek oranlarda olması ülkenin her bölgesinde aile eğitimi ihtiyacını göstermesi açısından anlamlıdır.

Tablo 4. Katılımcıların Ailenin Eğitim Konularına İlişkin Yeterlik ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Sayı
Çocuk eğitimi konusunda yaşanan sorunlar karşısında çözümsüz kalma	15
Evde çocuk veya diğer aile bireyleri için olumlu bir öğrenme ortamı oluşturma	20
Çocukların eğitimi konusunda okul dışında etkinliklere katılması.	16
Dini ve insani değerler	15
Farklı düşüncelere saygı	19
Eşler arası iletişim, hoşgörü, tahammül, kabullenme, benimseme ve haklar	23
Çocuk gelişimi ve ruh sağlığı	21
Evlilik, aile hayatı	23
Boşanmanın aile bireyelerine olumsuz etkileri	19
Parçalanmış ailelerde anne veya babanın görevleri	19
Parçalanmış ailelerin desteklenmesi .	19
Aile eğitiminde medyadan yararlanma	17
Aile eğitimi programları ve faaliyetleri ailelerin katılımı teşvik edecek nitelikte olmalı	19
Eş seçimi ve evlilik	15

Ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda en sıklıkla yaptıkları iş çocuklara destekleyici kurslar aldırılmaktadır. Buna ilave olarak aileler çocukları için özel öğretmenler görevlendirme, sosyal veya sportif etkinliklere katılma, kitap okuma, televizyon izleme saatlerinin kısıtlanması gibi destekleyici etkinliklere çocukları katılmasını teşvik etmektedirler. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin ise çocuklarını dersane, özel öğretmen, sağlık, sosyal ve kültürel içerikli kurs ve etkinliklere gönderemedikleri ortaya çıkmıştır.

Ailelere yönelik hazırlanacak bir eğitim programında, evlilik müessesesi, eş seçimi, eşler arası sağlıklı iletişim kurma, saygı, sevgi, hamilelik ve çocuk bakımı, çocukların eğitimine bireysel destek verme, aile birliğinin sağlanması, aile bireyelerinin kendilerinin ve diğer üyelerinin kültürel gelişimine katkı sağlayacak kitap okuma, sağlık, beslenme vb. ihtiyaç ve alışkanlıklarını edinilmesi, temel insani ve toplumsal değerler, çocukların ruh sağlığını etkileyen faktörler ve bunlarla baş etme yolları, sağlıklı beslenme gibi konulara yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir

Katılımcıların, parçalanmış ailelere ilişkin görüşle-

ri analiz edildiğinde, ailelerin parçalanma gerekçeleri olarak, çoğunlukla ekonomik faktörler ve eşler arası iletişimsizlik üzerine vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Bu parçalanmaya evlilik sürecindeki bilinçsizlik ve diğer aile bireyelerinin müdahaleci yaklaşımlarının etkili olduğu vurgulanmaktadır.

Parçalanmış aile çocuklarının bu sonuçtan hem eğitimsel hem de kişilik özellikleri bakımından çok ağır derecede etkilendiği vurgusu yapılmaktadır. Bu etkilenenin etkisini azaltmak açısından ayrılmış eşlerin çocuklarının bu ayrılıktan daha az etkilenmeleri adına bir şekilde insani ilişki içerisinde girmeleri gerektiğine ve ayrılmışta olsalar çocuklarının her türlü gelişimine karşı sorumluluk içerisinde davranmalarına da aynı sıklıkla vurgu yapılmaktadır.

İletişim

İletişime ilişkin olarak ailelerin yeterlik düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla aşağıda sıralana sekiz konuda katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur:

1. Çocukların sağlıklı arkadaşlık kurmaları

2. Eşle sağlıklı iletişim kurabilme
3. Kardeşler (çocuklar) arası iletişime yardımcı olma
4. Aile yakınlarıyla sağlıklı iletişim kurma
5. Aile bireylerini incitip üzebilecek iletişim hatalarının farkında olma
6. Çatışma yönetimi
7. Öfke kontrolü (duyguları olumlu bir şekilde ifade edebilme)
8. Aile içi dinleme becerisi (sorunları, düşünceleri paylaşmak)

İletişimle ilgili konulara verilen cevaplara genel olarak bakıldığında, aile bireylerinin kendilerini nispeten az yeterli gördükleri konuların, öfke kontrolü (duyguları olumlu bir şekilde ifade edebilme) ve çatışma yönetimi (sorun veya anlaşmazlıkları kavga etmeden veya tartışmaya girmeden çözme ve uzlaşma) olduğu görülmektedir. Çocukların sağlıklı arkadaşlık kurmaları, eşle sağlıklı iletişim kurabilme, kardeşler (çocuklar) arası iletişime yardımcı olma, aile yakınlarıyla sağlıklı iletişim kurma, aile bireylerini incitip üzebilecek iletişim hatalarının farkında olma ve aile içi dinleme becerisi (sorunları, düşünceleri paylaşmak) konularında kendini yeterli görenlerin oranı % 60'ın üzerindedir. İletişimle ilgili konularda verilecek bir eğitime katılma istekliliklerine dair oranlara bakıldığında, katılımcıların genelde % 20-30'u düzenlenecek eğitimlere katılmak istemekte; % 50-60'i katılmak istememektedirler.

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, aile yaşam dönemi gibi konulara yönelik olarak katılımcıların ailede iletişim konularında yeterlik düzeylerini ve eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan Ki Kare sonuçları ayrı ayrı başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

Cinsiyet. Aile bireylerini ilgilendiren iletişim konularında erkek ve kadın katılımcıların kendilerini yeterli gör-

me düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Daha önceki bazı araştırmalarda iki karşı cinsin kullandıkları iletişim örüntülerinin farklı olması (daha çok veya daha az duygusallık, bilişsellik, çaresizlik) dolayısıyla eşler arasında sorunlar çıktığı belirtilmiştir (ASAGEM, 2002, s. 23). Buna göre, erkek ve kadınlar farklı iletişim örüntüleri kullansalar bile, yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Bulgular genel olarak ele alındığında, aile yakınlarıyla sağlıklı iletişim kurma konusunda hariç tüm konularda kadın katılımcıların eğitimlere katılma isteklerinin erkek katılımcılara oranla daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Yaş. Katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Bu bulguya göre çocukların sağlıklı arkadaşlık kurmaları, eşle sağlıklı iletişim kurabilme, kardeşler (çocuklar) arası iletişime yardımcı olma, aile yakınlarıyla sağlıklı iletişim kurma, öfke kontrolü (duyguları olumlu bir şekilde ifade edebilme) ve aile içi dinleme becerisi (sorunları, düşünceleri paylaşmak) konularında yaşları 18-25 yaş arası olan katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri, diğer katılımcılardan anlamlı düzeyde düşüktür. Aile bireylerini ilgilendiren iletişim konularına dönük Ki-Kare analizi bulguları yaşa göre değerlendirildiğinde, 18-25 yaş, 26-33 yaş ve 34-41 yaş grubu katılımcılar iletişimle ilgili verilecek eğitimlere katılma konusunda diğer yaş gruplarına göre daha fazla isteklidirler.

Aylık gelir. Genel olarak, ailenin ortalama geliri arttıkça, katılımcıların bu konularda kendilerini yeterli görme düzeyleri artmaktadır. Aile bireylerinin iletişim boyutundaki konulara dönük eğitime katılma isteklerine dair Ki-Kare analizi verilerine göre, eğitime katılma isteği ailenin ortalama gelir düzeyine göre değişmemektedir.

Öğrenim düzeyi. İletişim boyutunda, genel olarak, aile bireylerinin eğitim düzeyi arttıkça, kendilerini yeterli görme düzeyleri de artmaktadır. Katılımcılardan özellikle okur yazar olmayanlar, iletişim konularına ilişkin verilecek eğitimlere katılma konusunda en isteksiz grup iken

eğitim düzeyi ortaöğrenime yükselinceye kadar eğitim talebi artmakta iken ortaöğrenimden sonra tekrar azalmaktadır. Buna göre, en az ve en çok eğitilmiş gruplar, iletişim konularında düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda en isteksiz gruplardır.

Meslek. Ki-Kare analizleri mesleğe göre değerlendirildiğinde, genelde, işsizler diğer katılımcılara göre iletişim boyutuna ilişkin konularda kendilerini daha az yeterli görmektedirler; memurlar kendilerini en yeterli gören gruptur. Ki-Kare analizleri mesleğe göre değerlendirildiğinde, genel olarak, işsizler ve çiftçiler, iletişim konusunda düzenlenecek bir eğitime katılmaya diğer meslek gruplarına göre daha isteklidirler.

Medeni hal. İletişim boyutunda genellikle, bekârlar ve/veya sözlü/nişanlılar kendilerini en az yeterli gören gruplardır. İletişim boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin medeni hale göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, iletişimle ilgili konularda kendilerini daha az yetkin hisseden kesim olan evliliğe hazırlanan sözlü/nişanlılar düzenlenecek bir eğitime katılma konusunda en istekli gruptur. Evlilik öncesi çeşitli eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi evliliğe hazırlanan kesimler için faydalı olacağı aşikârdır.

Evlilik süresi. İletişim boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin evlilik süresine göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, katılımcıların iletişime dönük konularda kendilerini yeterli görme düzeyleri evlilik süresine göre anlamlı bir derecede farklılaşmamaktadır.

İletişim boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin evlilik süresine göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, genel olarak, 16 ve üzeri yıldır evli olanlar, iletişime ilişkin konularda düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda 16 yıldan az bir süredir evli olanlara göre daha az istekli olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, 16 yıl ve üzeri bir süredir evli olanların bu becerileri zaten geliştirmiş

oldukları veyahut böyle bir eğitimin bu kadar uzun süredir evli olanlar için faydalı olacağına inanmamalarıyla açıklanabilir.

Aile tipi. İletişime dönük konularda kendilerini yeterli görme düzeyleri açısından diğer katılımcılara göre kendini en az yeterli gören grup, genelde, yalnız yaşayanlardır. İletişim konularında düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin en yüksek olduğu aile tipi ise geniş ailelerdir.

Aile Yaşam Dönemi. İletişim boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin aile yaşam dönemine göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, çocukların sağlıklı arkadaşlık kurmaları konusunda diğer katılımcılara göre kendini en yeterli görenler, çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı evli katılımcılardır; kendini en az yeterli görenler ise evlilik öncesi dönemdeki katılımcılardır. İletişim boyutunda eğitimlere katılma konusunda en istekli gruplar, genelde, yeni evliler ve küçük çocuklu evliler; en isteksiz grup ise, genelde, çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı evli katılımcılardır.

Çocuk sayısı. İletişim konularında 4 ve daha fazla çocuğa sahip olan katılımcılar diğer katılımcılara oranla kendilerini daha yetersiz görmektedirler. Bunun temel nedeni, 4 ve daha fazla çocuğa sahip katılımcıların yaşlarının daha yüksek olması olabilir. İletişim boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin toplam çocuk sayısına göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, 4 ve daha fazla çocuğa sahip katılımcılar diğer katılımcılara oranla, genellikle, daha fazla katılmak istemektedirler. Bunun temel nedeni, 4 ve daha fazla çocuğu olan katılımcıların bu konularda kendilerini daha az yeterli hissetmeleri olabilir.

Daha önceden aileye yönelik konularda kurs veya seminere katılmış olup olmama. Katılımcıların iletişime ilişkin bütün konularda, kendilerini yeterli görme düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri aile eğitimi konusunda herhangi bir kurs veya benzeri bir etkinliğe katılma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemekte-

dir. Daha önceden aileyle ilişkili konularda eğitim almış olanların yeterli algısı daha yüksek iken, eğitime katılmaya isteklilikleri de daha yüksektir. Bu bulgu, katılımcıların daha önce katıldıkları eğitimi faydalı buldukları ve benzeri etkinliklere katılma konusunda olumlu bir tutuma sahip oldukları şeklinde açıklanabilir.

Yerleşim birimi. İletişim boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerine ilişkin Ki Kare sonuçlarına göre, kendini en az yeterli gören grup köyde yaşayanlardır. İletişim boyutunda, verilecek eğitimlere katılma konusunda en istekli grup, köyde yaşayanlar; en az istekli grup ise, genellikle, belde/kasabada ve büyükşehirde yaşayanlardır.

Yerleşim birimi (Kır, kent). Ailede iletişim konularında, kentte yaşayanlar kırdaki yaşayanlara göre kendilerini daha yeterli görmektedirler. Eğitime katılma konusunda

ise kentte yaşayanlar kırdaki yaşayanlara göre daha az isteklidirler.

Bölge. İletişim boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin bölgeye (Düzyey 1) göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, iletişime ilişkin konularda kendini en yeterli gören katılımcılar, genellikle, TR2 Batı Marmara bölgesinde yaşayanlar; en az yeterli gören katılımcılar, genellikle, TRA Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanlardır. İletişim boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin bölgeye (Düzyey 1) göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, hakkında verilecek eğitimlere katılma konusunda en istekli katılımcılar, genellikle, TR7 Orta Anadolu ve TRA Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayanlar; en az istekli katılımcılar ise, genellikle, TR1 İstanbul ve TR2 Batı Marmara bölgelerinde yaşayanlardır.

Tablo 5. Katılımcıların Ailenin İçi İletişim Konusuna İlişkin Görüşleri

Tema	Sayı
Birbirini derinden anlayamama	34
Karşılıklı konuşamama	32
Birbirine zaman ayırmama	30
Kuşaklar arası farklılık	21
Sevgi ve saygı eksikliği	13
Ailede bireylerin birbirine sorun ve taleplerini ifade edebilmesi	29
Birbirlerini dinlemek için zaman ayırmama	24
Çocukların beklenti ve sorunlarını anne babaya rahatça aktaramaması	23
Eşlerin beklenti ve sorunlarını birbirlerine aktaramaması	19
Uzlaşarak sorunu çözme	32
Sorunları çatışmaya dönüşmeden çözebilme	28
İnsan ve çocuk psikolojisi	24
Aile bilinci ve eğitimi	19
Sağlıklı ve etkili iletişim nasıl olmalı	17
Empatik davranma	10
Çatışma yönetimi	19
Dinleme becerileri	18

Araştırmanın nitel kısmında ailelerin iletişime yönelik olarak eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla katılımcılara aile içi iletişime ilişkin konulardaki görüşleri,

ne gibi sorunlar yaşadıkları, eğitime ihtiyaç duyup duymadıkları, hangi konularda eğitime ihtiyaç duydukları ve eğitimlerin nasıl verilmesi gerektiğine ilişkin görüşleri

alınmıştır.

Gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda aile içi iletişime ilişkin olarak ailelerin görüşlerinin beş ana başlık (tema-kategori) çerçevesinde toplandığı görülmüştür. Bunlar (1) iletişim sorunları, (2) aile bireyleri arasında iletişim, (3) aile içi sorunlar olduğunda yapılanlar, (4) iletişime yönelik konu önerileri ve (5) evlenme adaylarının eğitilmesi konuları başlıkları altında toplanmıştır. Ayrıca bu beş tema kapsamında 47 alt kod bulunmaktadır. Her bir tema ve ilgili kodlara dayalı olarak ailelerin ekonomi boyutunda eğitim ihtiyaçlarına ilişkin elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda ortaya konmuştur.

Aile içinde en sık görülen iletişim sorunları birbirini derinden anlayamama, karşılıklı konuşamama, birbirine zaman ayıramama, kuşaklar arası farklılık, sevgi ve saygı eksikliği, empati kuramama, ebeveynin çocuklarının önünde birbirleri ile tartışması ve kültür ve eğitim farkı olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar tarafından sorun olarak ifade edilen diğer bazı durumlar ise birbirine hoşgörüle bakamama, birbirine tahammül edememe, aile içindeki eğitim eksikliği, yanlış yetiştirilme tarzları, kendini ifade edememe, insan psikolojisini bilmeme ve iktidar kavgası olarak tespit edilmiştir.

Aile bireyleri arasında iletişim teması altında bir araya getirilen ve en çok vurgulanan davranışlar başta ailede bireylerin birbirine sorun ve taleplerini ifade edebilmesi, birbirlerini dinlemek için zaman ayırmama, çocukların beklenti ve sorunlarını anne babaya rahatça aktaramaması ve eşlerin beklenti ve sorunlarını birbirlerine aktaramaması olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar tarafından ifade edilen diğer davranışlar ise anne babanın çocuklarla iletişim kurmada zorlanması ve sen dili yerine ben dilini kullanma olduğu tespit edilmiştir.

Aile içi sorunlar olduğunda yapılanlar, katılımcılarla görüşmelerden ortaya çıkan bir temadır. Buna göre ailede sorunlar yaşandığında en çok başvuru yapılan davra-

nişler şunlardır: Uzlaşarak sorunu çözme, sorunları çatışmaya dönüşmeden çözebilme, sorunu çözememe ve çatışma, büyüklere danışma, sorunları kabullenerek yok farz etme, sorunu erteleme, soruna kısa süreli sessiz kalma ve sorunu sineye çekme.

Araştırmaya katılan evlenecek adayların başta çatışma yönetimi ve dinleme becerileri olmak üzere aile içi iletişim, eşlerin birbirlerini üzebilecek iletişim hataları, anne baba eğitimi konularında eğitilmesi gerektiği görüşündedirler.

Medya

Medyaya ilişkin olarak ailelerin yeterli düzeyleri ve eğitime katılmaya isteklilik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla aşağıda sıralanan beş konuda katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur:

1. Medyanın (gazete, televizyon, İnternet, radyo) aileye olumlu ve olumsuz etkileri
2. Medyanın çocuk gelişimi üzerine etkileri
3. Medyadan bilgi ve haber kaynağı olarak yararlanma
4. Bilgisayar bağımlılığı ile baş edebilme
5. TV bağımlılığı ile baş edebilme

Aile bireylerinin medyaya ilişkin konularda kendilerini yeterli hissetme oranlarına genel olarak bakıldığında, katılımcıların kendilerini yeterli görme oranının en yüksek olduğu konu medyadan bilgi ve haber kaynağı olarak yararlanma, en düşük olduğu konu ise bilgisayar bağımlılığı ile baş edebilmedir. Buna göre, aileler en çok bilgisayar bağımlılığı ile baş etme konusunda kendilerini yetersiz görmektedirler.

Medyaya ilişkin konulara dönük verilecek eğitimlere katılmak isteyenler, toplam katılımcıların yaklaşık dörtte biri kadardır. Katılımcıların Türkiye'yi temsil etme potan-

siyeli göz önüne alındığında bu oran oldukça önemlidir.

Genel olarak, medyaya ilişkin konulara dönük verilecek eğitimlere katılma istekleri oranlarına bakıldığında, konuların tamamında, her bir konuya ilişkin eğitime katılma isteği, o konuda kendilerini yetersiz görenlerin oranından fazladır. Sadece bilgisayar bağımlılığı ile baş edebilme konusunda kendini yetersiz hissedenlerin oranı, eğitime katılmak isteyenlerin oranından fazladır.

Cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi gibi değişkenlere göre yapılan Ki Kare analizinden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur:

Cinsiyet. Aile bireylerinin ilgilendiren medya konularında düzenlenecek eğitimlere aile bireylerinin katılma isteklerine ilişkin bulgular genel olarak ele alındığında medya ile ilgili tüm konularda kadın katılımcıların eğitimlere katılma isteklerinin erkek katılımcılara oranla daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu kadınların medya konularında bir eğitime daha fazla ihtiyaç hissettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Yaş. Yaşa göre aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde katılımcıların yaşlarına göre aralarında anlamlı farklar olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, medyanın (gazete, televizyon, İnternet, radyo) aileye olumlu ve olumsuz etkileri konusunu hariç diğer tüm konularda yaşları 58 yaş ve üzeri olan katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeyleri, diğer katılımcılardan anlamlı düzeyde düşüktür. Medya boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin yaşa göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına genel olarak bakıldığında, 18-25 yaş, 26-33 yaş ve 34-41 yaş grubu katılımcılar diğer katılımcılara göre, medya konularında düzenlenecek eğitimlere daha fazla katılmak istemektedirler.

Aylık gelir. Medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin ailenin ortalama aylık gelirine göre karşılaştırılmasına ilişkin verilere göre,

ailenin ortalama aylık geliri arttıkça, medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri de artmaktadır. Aile bireylerinin medya boyutundaki konulara dönük eğitime katılma isteklilikleri, ailenin ortalama gelir düzeyine göre değişmemektedir.

Eğitim düzeyi. Aile bireylerinin eğitim düzeyi arttıkça, medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeyleri de artmaktadır. Katılımcılardan özellikle okur yazar olmayanlar, medya boyutuna ilişkin konularda verilecek eğitimlere katılma konusunda daha isteksizdirler.

Meslek. Ev hanımları ve çiftçiler diğer katılımcılara göre medya boyutuna ilişkin konularda kendilerini daha az yeterli görmektedirler; memurlar ise kendilerini en yeterli gören gruptur. Medya boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin mesleğe göre karşılaştırılmasına ilişkin verilere göre ise eğitime en çok katılmak isteyen grup çiftçilerdir.

Medeni hal. Medya boyutunda, Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, diğer katılımcılara göre kendini daha az yeterli gören grup, genellikle, eşi vefat etmiş olanlardır. Benzer şekilde, bu konularda düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda en isteksiz grup, genellikle, eşi vefat etmişlerdir.

Evlilik süresi. Medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin evlilik süresine göre karşılaştırılmasına ilişkin verilere göre kendini en az yeterli gören grup 16 ve üzeri yıldır evli olanlar; en yeterli gören grup ise 1-5 yıldır evli olanlardır. 16 ve üzeri yıldır evli olanlar, medyaya ilişkin konularda düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda 16 yıldan az bir süre evli olanlara göre daha az istekli davranmaktadırlar.

Aile tipi. Medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin aile tipine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular, -TV bağımlılığı ile baş edebilme konusu hariç- kendini en az yeterli gören aile tiplerinin,

geniş ve parçalanmış aile mensupları oldukları görülmektedir. Medyaya ilişkin konularda verilecek bir eğitime katılma konusunda en istekli grup, geniş aile tipine mensup katılımcılar; en isteksiz grup ise öğrenci/işçilerden oluşan aile tipine mensup katılımcılardır.

Aile Yaşam Dönemi. Katılımcıların aile yaşam dönemine bakıldığında, medyaya ilişkin konularda, genelde, diğer katılımcılara göre kendini en az yeterli gören grup, çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı evli katılımcılardır; kendini en yeterli gören grup ise küçük çocuklu evlilik dönemi katılımcılardır. Medyaya ilişkin konularda düzenlenecek eğitimlere katılma konusunda en istekli gruplar, yeni evliler ve küçük çocuklu evliler; en isteksiz grup ise, çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı evli katılımcılardır.

Çocuk sayısı. Medya konularına ilişkin olarak katılımcıların kendilerini yeterli görme düzeylerine bakıldığında, 4 ve daha fazla çocuğa sahip katılımcıların, diğer katılımcılara oranla kendilerini daha az yeterli hissettikleri görülmektedir. Bunun temel nedeni, 4 ve daha fazla çocuğu olan katılımcıların yaşlarının daha yüksek olmasıyla ilgili olabilir. Medyaya ilişkin konularda düzenlenecek bir eğitime 4 ve daha fazla çocuğa sahip katılımcılar diğer katılımcılara oranla daha fazla katılmak istemektedirler.

Daha önce aileye yönelik konularda herhangi bir kurs veya seminere katılmış olup olmama. Aile eğitimi konusunda herhangi bir kurs veya benzeri bir etkinliğe katılanlar katılmayanlara göre, TV bağımlılığı ile baş edebilme konusu hariç medyaya ilişkin diğer bütün konularda, kendilerini daha yeterli görmektedirler. Aile eğitimi konusunda herhangi bir kurs veya benzeri bir etkinliğe katılanlar katılmayanlara göre, medyaya ilişkin konularda düzenlenecek herhangi bir konudaki eğitime katılmaya daha fazla isteklidirler.

Yerleşim birimi. Medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin ailenin ikamet ettiği yerleşim birimine göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analizi sonuçlarına göre, medyaya ilişkin bütün konularda kendini en az yeterli gören grup köyde yaşayanlardır. Medyaya ilişkin konularda verilecek eğitimlere katılma konusunda en istekli grup, köyde yaşayanlar; en az istekli grup ise büyükşehirde yaşayanlardır.

Yerleşim yerine (kır/kent). Medya boyutunda kentte yaşayanlar kırdaki yaşayanlara göre, medyaya ilişkin bütün konularda kendilerini daha yeterli görmektedirler. Bu bulgu, kentte yaşayanların daha eğitilmiş olmalarıyla ilişkili olabilir. Kentte yaşayanlar kırdaki yaşayanlara göre, medyaya ilişkin konularda düzenlenecek konulardaki eğitimlere katılmaya daha az isteklidirler. Bu bulgu, kırdaki yaşayanların kentte yaşayanlara göre daha fazla boş vakitleri olduğu ve ilgili konuda düzenlenecek eğitimleri bir tür sosyalleşme aracı olarak gördükleri şeklinde açıklanabilir.

Bölge. Medya boyutunda aile bireylerinin kendilerini yeterli görme düzeylerinin bölgeye (düzey 1) göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre medya konusunda diğer katılımcılara göre kendini en az yeterli gören katılımcılar TRA Kuzeydoğu Anadolu (% 41.7), TRB Ortadoğu Anadolu (% 38.4) ve TRC Güneydoğu Anadolu (% 40.7) bölgelerinde yaşayanlardır.

Medya boyutunda aile bireylerinin düzenlenecek bir eğitime katılma isteğinin bölgeye (düzey 1) göre karşılaştırılmasına ilişkin Ki-Kare analiz sonuçlarına göre, medyaya ilişkin konularda verilecek eğitimlere katılma konusunda en istekli katılımcılar, genellikle TR7 Orta Anadolu ve TRA Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayanlar; en az istekli katılımcılar ise genellikle TR1 İstanbul bölgesinde yaşayanlardır.

Tablo 6. Katılımcıların Medya Konusundaki Yeterlik ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri

Medyanın Aile Bireyleri Üzerine Etkisi	Sayı
Çeşitli film, diziler ve programların şiddete yönlendirmesi	29
Toplumsal değerleri aşındırma	25
TV'ye bağımlılık	15
Ahlaksızlığa alıştırmaya ve özendirme	14
Aile iletişimini engelleme	13
Yanlış yönlendirme	13
Kendi değerlerinden uzaklaştırma	12
Bilgisayar internet bağımlılığı	12
Bilişim Teknolojilerinin Kullanımına İlişkin Sorunlar	
Şiddet veya cinsellik içeren diziler, filmler veya programlar	23
Çocukların aşırı oyun oynamaları	19
Çocukların sohbet ve tanışma sitelerini aşırı kullanmaları	17
Sorunlara Çözüm Yolları	
Sınırlandırma	14
Yasaklama	13
Bilgi Kaynaklarıyla İlgili Yeterlilik	
Bilgi kaynaklarını doğru kullanmayı bilme	19
Bilgi kaynaklarını yönetmeyi bilme	15
Bilgi kaynaklarını yönetmede yetersizlik	13
Medyanın Etkilerine Yönelik Konu Önerileri	
Medyadan doğru yararlanma	19
Medyanın olumsuz etkilerinin farkında olma	18
Medyanın aileye etkileri	12
Medyanın çocuk gelişimine etkileri	12

Gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda medyaya ilişkin olarak ailelerin görüşlerinin beş ana başlık (tema-kategori) çerçevesinde toplandığı görülmüştür. Bunlar (1) medyanın aile bireyleri üzerine etkisi, (2) bilişim teknolojilerinin kullanımına ilişkin sorunlar, (3) sorunlara çözüm yolları, (4) bilgi kaynakları ile ilgili yeterlilik ve (5) medyanın etkilerine yönelik konu önerileri konuları başlıkları altında toplanmıştır. Ayrıca bu beş tema kapsamında 48 alt kod bulunmaktadır. Her bir tema ve ilgili kodlara dayalı olarak ailelerin medya boyutunda eğitim ihtiyaçlarına ilişkin elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda ortaya konmuştur.

Medyanın aile bireyleri üzerinde en sık görülen etkileri çeşitli film, diziler ve programların şiddete yönlendirmesi, toplumsal değerleri aşındırma, TV'ye bağımlılık, ahlaksızlığa alıştırmaya ve özendirme, aile iletişimini engelleme, yanlış yönlendirme olarak belirlenmiştir. Bunun

yanı sıra katılımcılar tarafından ifade edilen medyanın aile üzerindeki diğer bazı etkileri ise sırasıyla kendi değerlerinden uzaklaştırma, bilgisayar internet bağımlılığı, çocukları medyanın olumsuz etkilerinden koruyamama, çeşitli film, diziler ve programların cinsel içerikli olması, aile eğitime katkı sağlama, dejenerasyon, zaman israfı, yalnızlaştırma, ruh sağlığını olumsuz etkileme-bunalıma sokma, aileyi bilgilendirme, değersiz ahlaki olamayan davranışları normalleştirme, bencilleştirme, sadece ticari amaçların gözetilmesi, gerçeklerden uzaklaştırma ve batı yaşam tarzını özendirme olarak tespit edilmiştir. Ailelerin bilişim teknolojilerinin kullanımına ilişkin olarak en sık görülen sorunlar şiddet veya cinsellik içeren diziler, filmler veya programlar, çocukların aşırı oyun oynamaları ve çocukların sohbet ve tanışma sitelerini aşırı kullanmaları olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar tarafından ifade edilen diğer bazı bilişim teknolojilerinin kullanımına ilişkin sorunlar ise cinsel içerikli siteler, kısa

yoldan para kazanmaya özendiren yarışma programları, sağlık sorunları ve bireysel ve toplumsal sorunlara neden olması olarak tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları genel olarak, ailelerin eğitime katılma konusunda isteklilik düzeylerinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Eğitimlere katılmak isteyen aile bireyleri ise katılımcıların dörtte birlik bir kısmıdır. Bununla birlikte tüm Türkiye'deki tüm aileler göz önüne alındığında ailelerin dörtte birinin eğitime katılma konusunda istekli olması, eğitimlerin gerekliliğini göstermesi açısından yeterli bir oran olarak kabul edilebilir.

• Erkeklerin yeterlik algıları kadınlardan daha yüksek iken eğitime katılma konusunda erkek ve kadınlar benzer görüştedirler.

• Yaş değişkenine göre genellikle düşük yaş grubundaki katılımcıların yeterlik algıları daha düşük iken eğitime katılma istekleri daha fazladır.

• Öğrenim düzeyi değişkenine göre, katılımcıların öğrenim düzeyi arttıkça yeterlik düzeyleri de artmakta ancak eğitime katılmaya isteklilik büyük ölçüde azalmaktadır.

• Gelir düzeyi yükseldikçe katılımcıların yeterlik algıları da yükselmekte ancak eğitime katılmaya isteklilik düzeyi düşmektedir.

• Meslek değişkenine göre yeterlik algısı en düşük olan ve eğitimlere katılmaya en istekli olanlar çiftçiler ve işsizlerdir.

• Medeni duruma göre yeterlik algısı en düşük olan ve eğitim ihtiyacı en yüksek olanlar evlilik hazırlığı yapanlar veya yeni evli olanlardır.

• Evlilik süresi değişkenine göre yeterlik algısı en düşük olan gruplar 1 yıldan az olanlar ile 1-5 yıldır evli olanlardır. 16-20 yıl süreli evli olanlar eğitime katılmaya diğer gruplara göre daha isteksizdirler.

• Aile tipi değişkenine göre çekirdek aileler ve parçalanmış aileler yeterlik algısı en yüksek olan aileler iken, tek kişilik hanelerde yaşayanlar ve geniş ailelerde yaşayan bireylerin yeterlik algıları daha düşüktür. Çekirdek aile ve parçalanmış ailelerdeki bireylerin eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri diğer aile tiplerine göre daha yüksektir.

• Aile yaşam dönemlerine göre “evlilik öncesi”, “yeni evli”, “çocuksuz orta yaşlı ya da yaşlı evlilik” yaşam dönemlerindeki aileler kendilerini daha yetersiz görmektedirler. Eğitime katılmaya isteklilik düzeyi diğer gruplara göre daha yüksek olanlar “evlilik öncesi”, “yeni evli”, “küçük çocuklu evlilik” ve “farklı gelişim düzeylerinde çocuklu evlilik” yaşam dönemlerindeki ailerlerdir.

• Çocuk sayısına göre, 4 çocuk ve üzerine kadar ailede çocuk sayısı arttıkça kendini yeterli görme düzeyi artmaktadır. 4 çocuk ve üzeri ailelerin genel olarak kendilerini yeterli görme düzeyleri düşüktür. Eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyi ise çocuk sayısı arttıkça azalmaktadır.

• Daha önce ailelere yönelik bir eğitime katılmış olup olmama durumuna göre, daha önce eğitim alanların yeterlik algısı ve eğitime katılmaya isteklilik düzeyi daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha önceden aile ile ilgili herhangi bir konuda eğitim almayanların hem yeterlik algısı hem de eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri daha düşüktür.

• Yerleşim birimi (Büyükşehir, İl, İlçe, Belde/Kasaba, Köy) değişkenine göre, büyükşehirlerden köylere doğru gidildikçe yeterlik algısı düşmekle birlikte eğitime katılma konusunda isteklilik düzeyinin arttığı görülmüştür.

• Yerleşim yerinin niteliği (kır, kent) açısından kentlerde yaşayanların yeterlik algısı daha yüksek iken eğitime katılmaya isteklilik düzeyleri daha düşüktür. kır grubuna giren yerleşim yerlerinde yaşayan katılımcıların yeterlik algısı daha düşük iken eğitime katılmaya daha isteklidirler.

Türkiye’de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları Araştırmasının bulgu ve sonuçlarına dayalı olarak aile eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Ailelerin bilgi gereksinimlerini karşıladıkları temel araç televizyondur. TV’den sonra aileler tarafından en çok üzerinde durulan bilgi edinme kaynakları kitap veya gazete gibi yazılı ve her ulaşılabilir olan yayınlardır. Bu anlamda aile eğitiminde TV’den etkin bir şekilde yararlanılması gereklidir.

- İnternet, beklenenin aksine, az sayıda aile tarafından bilgi edinme aracı olarak kullanılmaktadır. Araştırmaya katılan ailelerin büyük bir bölümünde evde bilgisayar veya İnternet bağlantısı olmadığı, ayrıca özellikle orta yaş üstü katılımcıların İnterneti kullanmadıkları ortaya çıkmıştır.

- Ailelerin diğer önemli bilgi edinme kaynakları yakın çevrelerindeki insanlar, komşular, arkadaşlar veya akrabalarıdır. Ailelerin yakın çevrelerindeki kişileri bilgi kaynaklarını kullanmaları, onların doğru olmama ihtimali yüksek olan bilgilerle karşı karşıya kalmaları ve yanlış bilgi edinme ihtimallerini yükseltmektedir.

- Eğitimleri çok soyut veya sonucunda herhangi bir beceri elde edilemeyen faaliyetler olarak gören katılımcıların sayısı oldukça fazladır. Bu anlamda, aile eğitimlerinin kuramsal değil uygulamaya dayalı olması gerektiği ve ayrıca eğitimlerin somut olarak ne kazandıracacağı konusunda insanlar bilgilendirilmesi gerektiği söylenebilir.

- Eğitimler yerel düzeyde yapılmalıdır. Katılımın daha kolay olması, katılımcıların daha az zamanını alması, ailelere ek bir mali yük getirmemesi ve yerel ihtiyaçlara yönelik olması açısından eğitimlerin yerel düzeyde olması gerektiği vurgulanmaktadır.

- Aile eğitimi faaliyetlerinin devlet tarafından yapılmasının yanı sıra gönüllü kuruluşların, dernekler veya vakıflar gibi kuruluşlar tarafından da yapılmasının yararlı olacağı katılımcıların vurguladığı önemli bir noktadır.

- Katılımcıların büyük bir bölümü aile eğitiminin aileler açısından yararlı olacağı görüşünde olmakla birlikte, eğitimlerin yararsız olacağını düşünenler de vardır. İnsanlar çok ciddi ekonomik sorunlar altında yaşadıkları için eğitimlere istekli bir şekilde katılmalarının çok zor olduğu ifade etmektedirler.

- Eğitimlerin katılımcıların sosyo-ekonomik düzeylerine göre hazırlanması yararlı olacağı söylenebilir. Gelir yetersizliği yaşayan kişilere verilecek olan aile ekonomisine ilişkin eğitimlerde işsiz bireylerin mesleki bir beceri kazanmasına yönelik veya aileye ek gelir sağlanmasına yönelik beceriler kazandıran eğitimlere yer verilebilir.

- Evlilik hazırlığındaki bireyler ve yeni evliler, konuların tamamına yakınında yeterlik düzeyi diğer gruplara daha düşük, buna karşılık eğitim ihtiyacı diğer gruplardan daha yüksek olan gruplardır. Geliştirilecek eğitim programlarında bu grupların eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır.

- Engelli yakınlarının yeterlik algılarının daha düşük olduğu buna karşılık eğitim faaliyetlerine katılmaya istekli oldukları görülmektedir. Bu anlamda engelli yakınlarına yönelik eğitim programlarına büyük ölçüde ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

- Köylerde ve diğer kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan ailelerin eğitim gereksinimleri oldukça yüksek düzeydedir. Bu yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerin eğitim ihtiyaçları geliştirilecek eğitim programlarında göz önüne alınmalıdır.

6. KAYNAKLAR

Aktaş, Y. (1997) Çalışan Annelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Okulöncesi eğitim Kurumlarının Önemi, 10. Ya-pa Okulöncesi Eğitim ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, ss. 237-248

ASAGEM. (2008). V. Aile Şurası: "Aile Destek Hizmetleri" Komisyon Kararları. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Bergman, F. (1990) Needs assessment for parent education, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Canpolat, T. (2001). Öğretmen-Aile İşbirliği İle Ailelerin Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güzel, Ş. (2006). Dört altı yaş grubu çocuğa sahip annelerin aile eğitimine yönelik ihtiyaç duydukları konuların belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, A. (2009). Öğretim tasarımı. Ankara: Nobel yayınları.

Varış, F. (1994). Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler". Ankara: Alkım Kitapçılık.

